

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2013.

Ovaj prevod finansiran je uz podršku Zakladnog fonda za ljudska prava Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ovaj prevod nije obavezujući za Sud. Za više informacije pogledajte napomenu o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

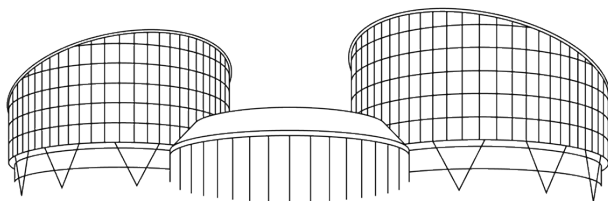
© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2013.

La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pur les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyrights/droits d'auteur à la fin du présent document.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

PRVI ODJEL

PREDMET SABANCHIYEVA I DRUGI protiv RUSIJE

(Predstavka br. 38450/05)

PRESUDA
[Izvodi]

STRASBOURG

6. juna 2013.

KONAČNA

06/09/2013

Ova presuda postala je konačna prema članu 44, stav 2 Konvencije. Može biti predmetom redakcijskih izmjena.

U predmetu Sabanchiyeva i drugi protiv Rusije,

Evropski sud za ljudska prava (Vijeće), zasjedajući u Vijeću u sastavu:

Isabelle Berro-Lefèvre, *predsjednica*,

Elisabeth Steiner,

Khanlar Hajiyev,

Linos-Alexandre Sicilianos,

Erik Møse,

Ksenija Turković,

Dmitry Dedov, *sudije*,

i André Wampach, *zamjenik registrara Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost održanog 14. maja 2013.,

donijelo je sljedeću presudu, koja je usvojena tog istog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je temeljem predstavke (br. 38450/05) protiv Ruske Federacije, koju je Sudu podnijelo pedeset ruskih državljana (navedenih u priloženom dodatku) 26. oktobra i 15. novembra 2005. u skladu sa članom 34 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda ("Konvencija").

2. Podnositelje predstavke pred Sudom su zastupali gospođa D. I. Straisteanu, gospođa N. Maltseva, gospođa E. Yezhova i gospodin A. Nikolayev, pravnici iz Ruske pravosudne inicijative Stichting iz Moskve i gospođa L. Dorgova, advokatica iz Nalčika. Rusku Vladu ("Vlada") zastupali su gospodin P. Laptev i gospođa V. Milinchuk, bivši zastupnici Ruske Federacije na Evropskom sudu za ljudska prava, a kasnije i njihov predstavnik, gospodin G. Matyushkin.

3. Podnositelji predstavke su tvrdili, naročito, da su okolnosti identifikacije njihovih pokojnih članova porodice bile nečovječne i degradirajuće i da je odluka da se tijela tih osoba ne vrata njihovim porodicama bila nezakonita i nesrazmjerna, odnosno da je predstavljala povredu članova 3, 8 i 9, zasebno i u vezi sa članovima 13 i 14 Konvencije.

4. Odlukom od 6. novembra 2008., Sud je predstavku proglasio djelomično prihvatljivom.

5. Podnositelji predstavke i Vlada podnijeli su pismena očitovanja (Pravilo 59, stav 1) o meritumu. Nakon što je Vijeće konsultiralo strane u postupku i odlučilo da nije potrebno održavati saslušanje o meritumu (Pravilo 59, stav 3, na kraju), strane su dostavile odgovore na pismena očitovanja suprotne strane.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

A. Napad od 13. oktobra 2005.

6. U ranim jutarnjim satima, 13. oktobra 2005. godine određeni broj teško naoružanih osoba, koje su izgledale kao lokalni pobunjenici, napali su policijske agencije u gradu Nalčiku, u Republici Kabardino-Balkariji. Među tim agencijama bio je i Republički odjel Ministarstva unutrašnjih poslova, Centar T. Glavnog odjela Ministarstva unutrašnjih poslova, različiti okružni odjeli Ministarstva unutrašnjih poslova, Jedinica policije za posebne namjene pri Republičkom Ministarstvu unutrašnjih poslova, različiti kontrolni punktovi saobraćajne policije, Republički odjel federalne službe sigurnosti, Republički odjel savezne službe za izvršenje krivičnih sankcija, Ured granične službe pri Federalnoj službi sigurnosti i nekoliko privatnih prodavnica naoružanja. Prema navodima Vlade, radilo se o napadu u kojem je učestvovalo preko dvije stotine i pedeset učesnika.

7. Borbe koje su uslijedile između vladinih snaga i pobunjenika trajale su najmanje do 14. oktobra 2005.

B. Porodične veze podnositelja predstavke i pokojnika

8. Podnositelji predstavke naveli su da su oni srodnici učesnika napada, koji su poginuli 13. i 14. oktobra 2005. ili nedugo nakon tog datuma (v. dodatak u kojem su navedene porodične veze podnositelja predstavke sa nastradalim osobama).

9. Vlada nije osporavala ovu tvrdnju, sa izuzetkom devetnaeste podnositeljice predstavke, gospođe Zhanne Fyodorovne Ifraimove, koja, po njihovom mišljenju, ni na koji način nije povezana sa pokojnim Ruslanom Borisovichem Tamazovom.

10. Prema izvornoj izjavi devetnaeste podnositeljice predstavke, pokojni Ruslan Borisovich Tamazov bio je njezin suprug. Ona je kasnije izmijenila svoj iskaz, navodeći da oni nisu bili službeno u braku ali da su živjeli zajedno od februara 2005. U vrijeme događaja iz oktobra 2005. ona je bila u osmom mjesecu trudnoće. Devetnaesta podnositeljica predstavke priložila je kopiju rodnog lista, koji je izdat 9. jula 2008. na ime S.T., koja je rođena 8. decembra 2005. Na rodnom listu gospodin Ruslan Borisovich Tamazov naveden je kao otac djevojčice, a devetnaesta podnositeljica predstavke kao njezina majka.

11. Prema informacijama koje je Vlada prvobitno dostavila, dana 13. i 14. oktobra 2005., njihove snage su uspješno odbile napad i ubile osamdeset sedam lokalnih pobunjenika. Vlada nije navela imena ubijenih lica.

12. Vlada je također navela da je 14. oktobra 2005. uhapsila gospodina Aslana Yuriyevicha Bagova (jednog od nećaka pedesetog podnositelja predstavke), koji je zadobio prostorelne rane u predjelu glave i grudi. On je preminuo u zatvoru 23. oktobra 2005.

13. Dana 18. oktobra 2005. gospodin Kazbulat Betalovich Kerefov (jedan od sinova sedamnaestog podnositelja predstavke i učesnik u napadima 13-14. oktobra 2005.) pucao je na policijske službenike koji su čuvali lokalni kontrolni punkt i ubijen je kada su policijski službenici uzvratili paljbu.

14. U svojim zapažanjima glede prihvatljivosti u predmeta, Vlada je istakla da su pripadnici vladinih snaga ubili ukupno devedeset i pet pobunjenika u antiterorističkim djelovanjima, koja su predstavljala odgovor na napad od 13. oktobra 2005.

15. U biti, oni su priznali da su sva ubijena lica koja su podnositelji predstavke naveli bila među licima koja su usmrtili pripadnici snaga javne vlasti.

C. Krivični predmet br. 25/78-05

1. Odluka o pokretanju postupka od 13. oktobra 2005.

16. Čini se da su 13. oktobra 2005. organi vlasti pokrenuli krivični postupak br. 25/78-05 u vezi sa napadom u Nalčiku.

17. Tokom istrage utvrđeno je da je između 1999. i februara 2005. grupa pojedinaca, uključujući i A. Maskhadova, Sh. Basayeva, I. Gorchkhanova, A. Astemirova, Abu-Valid Khattaba i Abu-Dzeita, formirala terorističku grupu. Upravo ova grupa organizirala je dotični napad. Živote je izgubilo trideset i pet policijskih službenika i petnaest civila, a ranjeno je sto trideset i jedan policajac i devedeset i dva civila. Načinjena je ogromna šteta na imovini.

18. Podnositelji predstavke nisu imali nikakav status u krivičnom postupku br. 25/78-05.

2. Pisma podnositelja predstavke upućena vlastima u početnim fazama istrage

19. Odmah nakon napada, odnosno 13., 20., 21. i 25. oktobra 2005. tačno neutvrđeni broj osoba (uključujući i neke od podnositelja predstavke) potpisao je kolektivne peticije, kojima su zahtijevali od različitih službi, među kojima i od tužilaštva, da se izvrši povrat tijela radi ukopa.

20. Od kraja oktobra 2005. pa barem do aprila 2006. podnositelji predstavke primali su odgovore od tužilaštva i drugih organa vlasti, kojima su ih informirali da će definitivne odgovore dobiti po okončanju istrage o ovim događajima.

21. Neki podnositelji predstavke bezuspješno su pokušavali osporavati ove odgovore pred domaćim sudovima, no njihovi su zahtjevi bili odbačeni i u prvom i drugom stepenu kao preuranjeni.

3. Odluke od 13-14. aprila 2006. da se protiv pobunjenika koji su ubijeni u napadu ne vodi krivični postupak

22. Dana 13-14. aprila 2006. godine organi istrage obustavili su krivični postupak u odnosu na devedeset i pet ubijenih pobunjenika zbog njihove smrti. Donesene su pojedinačne odluke za svakog od njih, koje su opisivale stepen i prirodu njihovog pojedinačnog učešća i u kojima je zaključeno da su ove osobe sudjelovale u predmetnom napadu i da su ubijene uslijed borbi do kojih je došlo prilikom napada. Čini se da su nastradale osobe koje podnositelji predstavke navode bile među onima na koje se ova odluka odnosila.

23. Ured glavnog tužitelja obavijestio je podnositelje predstavke o gore pomenutim odlukama 14. aprila 2006., ali primjerak tih odluka nije bio priložen uz obavještenja.

24. Neki podnositelji predstavke žalili su se domaćim sudovima u vezi sa propustom vlasti da im dostave primjerke odluka od 13-14. aprila 2006. Nakon ovih postupaka većina podnositelja predstavke dobila je primjerak relevantne odluke. Međutim, njihov zahtjev da sudjeluju u krivičnom postupku protiv poginulih, kao njihovi zvanični zastupnici, ili da im se vrate lične stvari pokojnika je odbijen.

25. U postupcima u Strasbourgu, Vlada je dostavila primjerke odluka od 13-14. aprila 2006. u odnosu na sve srodnike podnositelja predstavke.

4. Odluka od 15. maja 2006. da se tijela nastradalih ne vrate njihovim porodicama

26. Prema navodima Vlade, devedeset i pet tijela navodnih terorista kremirana su 22. juna 2006. Prema izjašnjenjima podnositelja predstavke, čini se da su oni za kremiranje saznali tek iz izjašnjenja Vlade u ovom predmetu.

27. Prema navodima Vlade, kremiranje je izvršeno temeljem odluke od 15. maja 2006. da se tijela nastradalih ne vrate njihovim porodicama. Za razliku od pojedinačnih odluka od 13-14. aprila 2006., odluka od 15. maja 2006. odnosila se na sve nastradale osobe kolektivno. U odluci je navedeno, naročito:

“... voditelj istražne grupe ... [službenik S.], nakon što je istražio materijale u spisu predmeta br. 25/78-05, ustanovio je: ... [da] je, u toku specijalne operacije protiv terorista, koja je pokrenuta kao odgovor na napad, eliminirano 95 terorista, konkretno:

[Ova odluka navodi imena nastradalih, među kojima se nalaze i sve osobe na koje se pozivaju podnositelji predstavke, v. listu u Dodatku.]

U ovom trenutku, sva sudska vještačenja, uključujući i molekularna genetska ispitivanja, koja se odnose na ... tijela poginulih terorista, finalizirana su, a njihovi identiteti su utvrđeni u toku odgovarajućeg postupka.

Prema odlukama od 13-14. aprila 2006. krivični postupci protiv ovih 95 osoba, koje su izvršile ... napad na različitim lokalitetima i protiv policijskih agencija grada Nalčika ... obustavljeni su zbog njihove smrti, prema članu 27, stav 1, tačka 2 i članu 24, stav 1, tačka 2 Zakona o krivičnom postupku.

Prema članu 14(1) Federalnog zakona o pogrebu i ukopu (Zakon br. 8-FZ): “osobe protiv kojih je postupak krivične istrage u vezi s njihovim terorističkim aktivnostima obustavljen zbog njihove smrti, koja je uslijedila uslijed presretanja pomenutih terorističkih djela biće ukopani u skladu sa postupkom koji je utvrdila Vlada Ruske Federacije. Njihova tijela neće se predavati radi ukopa niti će mjesto ukopa biti obznanjeno.”

U skladu sa Trećim dijelom Uredbe br. 164 “o ukopu osoba koje su poginule uslijed presretanja njihovih terorističkih djelovanja”, koju je Vlada Ruske Federacije odobrila 20. marta 2003., “ukop [ovih] osoba izvršit će se na mjestu gdje je njihova smrt nastupila, a obaviti će ga agencije specijalizirane za pogrebe, koje su formirali organi izvršne vlasti Ruske Federacije ili organi lokalne vlasti ...”

[S obzirom na gore navedeno, službenik S. odlučio je:]

1. pokopati tijela 95 terorista ...;
2. dostaviti odluku o izvršenju predsjedniku Republike Kabardino-Balkarije;
3. informirati [svoje nadređene] o ovoj odluci ”.

28. Vlada je tvrdila da su vlasti obavijestile podnositelje predstavke o odluci od 15. maja 2006., ali je priznala da im nije dostavljen primjerak iste.

29. Čini se da je Ured glavnog tužitelja u više navrata obavještavao podnositelje predstavke, u suštini, o odbijanju njihovog zahtjeva za vraćanjem tijela. Podnositelji predstavke, čini se, nisu dobili primjerak odluke od 15. maja 2006.

30. Podnositelji predstavke ustvrdili su da su primjerak odluke od 15. maja 2006. dobili tek u maju 2007., zajedno sa izjašnjenjem Vlade o prihvatljivosti predmeta. Naveli su, također, da su o kremiranju tijela svojih poginulih srodnika saznali u septembru 2007. (v. stav 26, gore).

5. Pokušaj podnositelja predstavke da pokrenu sudski postupak u odnosu na ove dvije odluke

31. Prvi pokušaji podnositelja predstavke da ostvare sudsku zaštitu protiv odluka od 13-14. aprila i 15. maja 2006. bili su bezuspješni, jer su sudovi odbili ispitati njihove dokaze.

(a) Postupak pred Ustavnim sudom

32. Neki podnositelji predstavke osporavali su zakon o ukopu terorista pred Ustavnim sudom. Njihove prve tužbe odbačene su kao preuranjene. Na kraju, tužbe trinaestog i dvadeset i četvrtog podnositelja predstavke su prihvaćene.

33. Dana 28. juna 2007. Ustavni sud donio je presudu (br. 8-P) kojom je, u suštini, odbacio njihove tužbene navode, u kojima su ustvrdili da su član 14(1) Zakona o pogrebu i ukopu i Uredba br. 164 Vlade Ruske Federacije od 20. marta 2003. neustavni. U presudi se navodi, naročito, da su osporavane zakonske odredbe, u datim okolnostima, bile nužne i opravdane. Sud je donio sljedeće zaključke u vezi s legitimnim ciljevima i nužnošću dotičnog zakona:

“... Istovremeno, potreba za borbom protiv terorizma i suzbijanjem terorizma u općem i konkretnom smislu, te potreba za osiguravanjem pravnog zadovoljenja u vezi sa efektima terorističkog djelovanja, u kombinaciji sa rizikom od masovnih nereda, sukoba između različitih etničkih skupina i agresije srodnika onih koji su sudjelovali u terorističkim aktivnostima usmjerenim protiv stanovništva općenito i protiv policijskih službenika, i na kraju, prijetnja po ljudski život i integritet može, u datom historijskom kontekstu, opravdati uspostavljanje određenog pravnog režima kao što je onaj definiran u članu 14(1) Federalnog zakona, koji uređuje ukop osoba koje su uslijed smrti, koja je nastupila prilikom presretanja terorističkog djelovanja, izbjegle krivično gonjenje za krivično djelo terorizma ... Te odredbe logično su povezane sa odredbama iz stava 4 Preporuke 1687 (2004) Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope o borbi protiv terorizma kroz kulturu od 23. novembra 2005., u kojoj je naglašeno da se ekstremistička tumačenja elemenata određene kulture ili vjere, kao što su herojsko mučeništvo, samožrtvovanje, apokalipsa ili sveti rat, kao i sekularne ideologije (nacionalističke ili revolucionarne) mogu koristiti za opravdavanje terorističkog djelovanja.

3.2. Radnje poduzete u smislu minimiziranja informativnog i psihološkog uticaja terorističkog djela na stanovništvo, uključujući i slabljenje efekata njihove propagande, predstavljaju jedno od sredstava, koje je neophodno za zaštitu javne sigurnosti i morala, zdravlja, prava i pravnih interesa građana. Njima se, dakle, nastoje postići upravo oni ciljevi za koje Ustav Ruske Federacije i međunarodni pravni instrumenti dozvoljavaju ograničavanje relevantnih prava i sloboda.

Ukopavanje onih koji su sudjelovali u terorističkom djelu, u neposrednoj blizini grobova onih koji su bili žrtve njihovog djela i poštivanje obreda pogreba i sjećanja uz odavanje počasti, kao simbolični čin bogoslužjenja, stvara prostor za propagiranje terorističkih ideja i, također, vrijeda rodbinu žrtava pomenutih djela, čime se stvaraju preduvjeti za povećanje međuetničkih i vjerskih tenzija.

U uvjetima Ruske Federacije, koji su nastali uslijed terorističkog djelovanja koje je rezultiralo brojnim ljudskim žrtvama i široko rasprostranjenim negativnim društvenim reakcijama, a koje je imalo veliki uticaj na kolektivnu svijest, vraćanje tijela srodnicima ... .. moglo bi kreirati prijetnju po socijalni red i mir, ali i po prava i pravne interese drugih osoba i njihove sigurnosti, uključujući i poticanje na mržnju i počinjenje vandalskih djela, djela nasilja, masovnog nereda i sukoba koji bi mogli dovesti do novih žrtava. Isto tako, mjesta ukopa sudionika terorističkih djela mogu postati svetišta za određene ekstremiste i mogu se koristiti kao sredstvo za propagiranje ideologije terorizma i učešća u terorističkim aktivnostima.

U takvim okolnostima, federalni zakonodavac može uvesti posebne mjere kojima će urediti ukop osoba čija smrt je nastupila kao posljedica presretanja terorističkog čina u kojem su te osobe sudjelovale. ...”

34. U presudi se nadalje navodi da se primjena mjera koje su propisane tim zakonom može smatrati opravdanom, ukoliko su bila osigurana odgovarajuća proceduralna jamstva, kao što je djelotvorna sudska revizija, koja bi osobe štitila od proizvoljnosti. Sud je primijetio da su članovi 123-127 Zakona o krivičnom postupku osigurali takvu reviziju (v. stav 87, ispod).

35. Sve u svemu, Ustavni sud je potvrdio da su osporavane odredbe u skladu sa Ustavom, ali ih je istovremeno tumačio na način da se od vlasti zahtijeva da se uzdrže od ukopavanja tijela dok sud ne potvrdi odluku nadležnog tijela. Sud je ovaj stav obrazložio na sljedeći način:

“... Ustavnopravno značenje postojećih normi pretpostavlja mogućnost pokretanja sudske postupka radi osporavanja odluke o obustavi krivičnog postupka ili krivičnog gonjenja učesnika u terorističkim radnjama zbog smrti osumnjičenih. Shodno tome, one također pretpostavljaju obavezu suda da ispita bit prigovora, odnosno da potvrdi zakonitost i osnovanost odluke i u njoj sadržanih zaključaka u pogledu učešća dotičnih osoba u terorističkoj radnji i da utvrdi nepostojanje osnova za povrat ugleda [osumnjičenih], te da obustavi krivični postupak. One, dakle, podrazumijevaju ispitivanje zakonitosti primjene gore navedenih restriktivnih mjera. Sve dok sudska presuda ne postane pravomoćna, posmrtni ostaci pokojnika ne mogu biti ukopani; nadležna državna tijela i službenici moraju poduzeti sve neophodne mjere kako bi osigurali da se sa tijelima postupa u skladu sa običajem i tradicijom, a naročito prilikom polaganja posmrtnih ostataka u zemlju ... ili [kremiranja], pojedinačno, ako je moguće, kako bi se osigurali uvjeti za identifikaciju pokojnika ... utvrđivanje vremena nastanka, mjesta i uzroka smrti...”

36. Sudija G.A. Gadzhiyev dao je izdvojeno mišljenje u kojem se složio da su osporavane odredbe u skladu sa Ustavom, ali je zauzeo drugačiji stav po pitanju tumačenja istih. U svom mišljenju istakao je sljedeće:

“... ako nadležne policijske agencije, u toku preliminarne istrage, utvrde da je počinjena teroristička radnja i da je određena osoba sudjelovala u istoj, ali je krivični postupak protiv te osobe ... obustavljen zbog smrti koja je uslijedila nakon presretanja terorističke radnje i ako su zatim zaključili da bi odluka o vraćanju tijela porodici radi ukopa mogla predstavljati prijetnju po javni red i mir, zdravlje, moral, prava i zakonite interese drugih lica, oni onda imaju pravo donijeti odluku da ne predaju tijelo i primijeniti posebne aranžmane za ukop.

U isto vrijeme, ako odbiju vratiti tijelo osobe čija je smrt nastupila uslijed presretanja terorističke radnje koju je ta osoba počinila, nadležna tijela koja odlučuju o ukopu moraju ispoštovati sve zahtjeve vezane za utvrđivanje identiteta, vremena nastanka i mjesta smrti, uzroka smrti, mjesta ukopa i podatke neophodne za odgovarajuću identifikaciju grobnog mjesta (lokacija i broj). Ukop se mora obaviti uz učešće srodnika, u skladu sa običajem i tradicijom i uz civilizirano poštivanje mrtvih. Upravna tijela države, koja se rukovode vladavinom prava, moraju uvažavati kulturne vrijednosti multietničkog društva, koje se prenose sa generacije na generaciju. ...”

37. Sudija A.L. Kononov dao je izdvojeno mišljenje u kojem je sporni zakon opisao neustavnim. Istakao je naročito:

“... Oспораване норме, које забранјују враћање тјела покојника његовим сродницима и које омогућавају анонимни ukop, по нашем мишљењу, апсолутно су неморалне и одражавају крајње нецивилизоване, барбарске и примитивне ставове претходних генерација ...

Pravo svake osobe da bude pokopana na dostojanstven način i u skladu sa tradicijama i običajima svoje porodice teško da zahtijeva posebno opravdanje ili potrebu da se propiše zakonom. To pravo je jasno, samo po sebi, i proizilazi iz ljudske prirode kao možda ni jedno drugo prirodno pravo. Podjednako prirodno i neosporno je i pravo svake osobe da izvrši ukop osobe koja joj je srodnik ili joj je draga, da ima priliku da obavi svoju moralnu dužnost i iskaže ljudske kvalitete, da se oprost, da tuguje, oplakuje i da se prisjeća pokojnika, bez obzira šta o njemu mislili društvo i država, da ima pravo na grob, koji u svim civilizacijama predstavlja svetu vrijednost i simbol sjećanja. ...”

(b) Naknadni postupak

38. Nakon presude Ustavnog suda od 28. juna 2007. domaći sudovi su očitо promijenili svoj pristup i pristali ispitivati formalnu zakonitost odluka od 13-14. aprila i 15. maja 2006.

39. Tri podnositelja predstavke (12., 21. i 33.) uspjeli su dobiti primjerak odluka od 13-14. aprila 2006., koje su se odnosile na njihove nastradale srodnike, ali nisu pokrenuli nikakav postupak s tim u vezi, kao ni u vezi odluke od 15. maja 2006.

40. Petnaest podnositelja predstavke (1., 2., 4., 8., 18., 25., 26., 32., 34., 35., 37., 39., 42., 43. i 44.) nije tražilo niti je dobilo primjerak odluka od 13-14. aprila 2006. i nije pokrenulo postupak u vezi sa bilo kojom od odluka u ovom slučaju.

41. Preostali podnositelji predstavke, s izuzetkom njih troje (39., 42. i 43.) dobili su primjerak odluka od 13-14. aprila 2006., koje su se odnosile na njihove srodnike i pokrenuli su sudski postupak u kojem su ih osporavali.

42. Sedam podnositelja predstavke (3., 15., 17., 30., 38., 41. i 49. ...), nakon niza postupaka, dobili su pozitivnu presudu, koja je donesena u konačnoj instanci pred Vrhovnim sudom Republike Kabardino-Balkarije, kojom su ukinute i odluke od 13-14. aprila 2006. i odluke od 15. maja 2006. kao nezakonite. Što se tiče odluka od 13-14. aprila 2006., sud je istakao da su te odluke propustile u obzir uzeti nedavne izmjene i dopune člana 205

Krivičnog zakona (v. stav 76, ispod) i vratio predmet istražnom tijelu na ponovnu istragu. Odluka od 15. maja 2006. ukinuta je u onom dijelu u kojem se naslanjala na odluke od 13-14. aprila 2006., ali i zbog toga što ju nije donio nadležni službenik. Prema navodima podnositelja predstavke, ove presude ostale su neizvršene.

43. Čini se da su domaći sudovi naknadno promijenili svoj stav u vezi sa zahtjevom da se u obzir uzmu izmjene i dopune člana 205 Krivičnog zakona i počeli ukidati odluke u okviru nadzornog postupka revizije (v. stav 45, ispod).

44. Devetnaest podnositelja predstavke (5., 6., 9., 10., 11., 13., 14., 16., 19., 20., 22., 24., 27., 28., 31., 40., 45., 46., 50. ...), nakon niza postupaka, dobili su pozitivnu presudu, koja je donesena u konačnoj instanci pred Vrhovnim sudom Republike Kabardino-Balkarije. Ove presude odnose se samo na odluke od 13-14. aprila 2006., kojima su iste ukinute kao nezakonite. Sud je istakao da su te odluke propustile u obzir uzeti nedavne izmjene i dopune člana 205 Krivičnog zakona i vratio predmet istražnom tijelu na ponovnu istragu. Ovi podnositelji predstavke, navodno, nisu pokrenuli zaseban postupak u odnosu na odluku od 15. maja 2006. Prema navodima podnositelja predstavke, ove presude ostale su neizvršene.

45. Prema informacijama koje je dostavila Vlada u vezi sa postupkom koji je pokrenuo trinaesti podnositelj predstavke, ponovljeno ispitivanje predmeta na sudovima nižih instanci rezultiralo je pravomoćnom presudom od 3. decembra 2007., kojom je u cijelosti potvrđena odluka od 13-14. aprila 2006.

46. U postupcima pred domaćim sudovima, trojici podnositelja predstavke (7., 23. i 47. ...) izričito je uskraćen primjerak odluke od 13-14. aprila 2006. u vezi sa njihovim nastradalim srodnicima i, zbog toga, nadležni sudovi nisu mogli ispitati zakonitost odluka od 13-14. aprila i 15. maja 2006. Vrhovni sud Republike Kabardino-Balkarije izričito je naveo u svojim odlukama da su istražni organi podnositeljima predstavke i sudovima nezakonito uskratili primjerak odluka od 13-14. aprila 2006. i pristup relevantnim materijalima iz spisa koji se odnosio na poginule članove porodice ovih podnositelja predstavke. U svojim izjašnjenjima, tužena Vlada je objasnila da se dokazni materijal, koji je prikupljen u istrazi protiv poginulih članova porodice dotičnih podnositelja predstavke, koristio u krivičnim postupcima protiv preživjelih učesnika napada i da je odbijanje bilo motivirano potrebom da se sačuva integritet tih krivičnih postupaka.

47. Dva podnositelja predstavke (29. i 36. ...) dobili su primjerke odluka od 13-14. aprila 2006., koji su se odnosili na njihove nastradale srodnike, ali ih nisu uspješno osporili na sudu. Vrhovni sud Republike Kabardino-Balkarije odbio je njihove žalbe i potvrdio zakonitost odluka. Ovi podnositelji predstavke naknadno su uspjeli dobiti pozitivnu presudu istog suda, kojom je odluka od 15. maja 2006. proglašena nezakonitom jer istu nije donio nadležni službenik.

48. Četrdeset i osma podnositeljica predstavke, gospođa Oksana Nikolayevna Daova dobila je primjerak odluka od 13-14. aprila 2006., koje su se odnose na njezinog brata, gospodina Valeriya Nikolayevicha Tleuzheva i njezinog muža, gospodina Zuraba Nazranovicha Daova, ali ih nije uspjela osporiti na sudu. Konačnim presudama od 6. februara 2007. i 8. jula 2008. Vrhovni sud Republike Kabardino-Balkarije odbacio je njene žalbe u odnosu na njezinog brata i muža. Čini se da nije pokrenula nikakav postupak u vezi s odlukom od 15. maja 2006.

49. Vlada je tvrdila da su podnosiitelji predstavke mogli dobiti primjerak odluka od 13-14. aprila 2006., kao i relevantne dokumente iz predmetnog spisa kada god su to htjeli.

50. Četrdeset i osma podnositeljica predstavke navela je da je takav pristup bio omogućen samo nekim podnositeljima predstavke.

D. Uvjeti čuvanja i identifikacije tijela nastradalih nakon napada 13. oktobra 2005.

1. Početni iskaz podnositelja predstavke

51. Prema navodima podnositelja predstavke koji su učestvovali u identifikaciji tijela, nekoliko dana nakon događaja od 13. i 14. oktobra 2005. tijela su bila čuvana u gradskoj mrtvačnici i na drugim lokacijama, u potpuno nezadovoljavajućim uvjetima. Konkretno, iz tijela je izbijao intenzivan miris zbog neodgovarajućeg hlađenja, a tijela su bila haotično nabacana jedna preko drugih.

52. Tačno neutvrđenog dana, gospođa G.G. Kushkhova, navodna srodnica tridesetog podnositelja predstavke, podnijela je pisanu žalbu u kojoj je navela da su tijela bila nagomilana jedna na druge i da su čuvana na uličnoj temperaturi, napominjući da su neki od leševa već bili u fazi raspadanja i da se iz njih širio intenzivan miris truleži. Tačno neutvrđenog dana, gospođa F.N. Arkhagova, četrdeset druga podnositeljica predstavke, izjavila je da je vidjela tijela devet dana nakon predmetnih događaja i da su neka od njih već bila u fazi raspadanja i prekrivena crvima. Gospodin Kereshev, suprug šesnaeste podnositeljice predstavke, naveo je da su, kada je učestvovao u postupku identifikacije 15. oktobra 2005., tijela bila gola i nagomilana jedna preko drugih. Slična pisana opažanja dostavili su i gospodin Alakayev, suprug pete podnositeljice predstavke i gospođa Sabanchiyeva, prva podnositeljica predstavke.

53. Podnosiitelji predstavke napravili su video zapis kojim su potkrijepili svoje tvrdnje, a koji je navodno snimljen u hladnjačama i koji potvrđuje da su tijela bila naga i da su neka od njih bila nabacana jedna preko drugih.

2. Odgovor vlade od 6. decembra 2005.

54. U odgovoru na upit Suda od 4. novembra 2005., Vlada je istakla da su tijela onih koji su napali grad bila čuvana u “prostorijama koje su posebno namijenjene za dugotrajno čuvanje tijela i da su iste bile opremljene svom neophodnom opremom”.

3. Pismo Glavnog tužitelja od 14. aprila 2006.

55. U odgovoru na pismo podnosioca predstavke, kojim su tražili obrazloženje za užasne uvjete u kojima su tijela čuvana, Ured Glavnog tužitelja je u svom pismu od 14. aprila istakao da su do donošenja proceduralne odluke u vezi sa tijelima ista čuvana u posebno opremljenim sobama, rashlađenim komorama na prikladnoj temperaturi. Vlasti nisu navele lokaciju na kojem su tijela bila čuvana.

4. Izjašnjenja vlade u vezi sa čuvanjem tijela

56. U svom očitovanju o prihvatljivosti od 22. maja 2007., Vlada je objasnila da su nakon predmetnih događaja tijela prvobitno prebačena u mrtvačnicu u Nalčiku. Potom im je skinuta odjeća, koja je upućena na forenzičko vještačenje. Nakon toga, sva tijela raspoređena su u dvije vagon hladnjače, koje su bile opremljene svom neophodnom opremom za skladištenje, a koje su potom upućene u grad Rostov na Donu na genetsko ispitivanje. Vlada je također priznala da neposredno nakon napada nije bilo objekata koji su bili na raspolaganju za čuvanje tijela i da je vjerovatno to ono što je zabilježeno u video zapisu koji su podnosioci predstavke priložili.

5. Zapažanja podnosioca predstavke u vezi s identifikacijom tijela

57. U izjašnjenjima podnosioca predstavke nema nikakvih informacija koje bi mogle potvrditi sudjelovanje četiri podnosioca predstavke, konkretno 2., 8., 26. i 32., u relevantnom postupku identifikacije.

58. Trinaest podnosioca predstavke (4., 5., 6., 11., 14., 16., 30., 33., 36., 41., 44., 46. i 50.) nije lično sudjelovalo u postupku identifikacije jer su relevantna tijela identificirala druga lica.

59. Preostala trideset i tri podnosioca predstavke (1., 3., 7., 9., 10., 12., 13., 15., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28., 29., 31., 34., 35., 37., 38., 39., 40., 42., 43., 45., 47., 48. i 49.) dostavili su rukom napisane izjave, kojima su potvrdili lično učešće u postupku identifikacije ...

60. Prema navodima podnosioca predstavke, oni su imali pristup tijelima i u gradskoj mrtvačnici u Nalčiku i u dvije vagon hladnjače, koje su bile parkirane na parceli koja pripada Ministarstvu unutrašnjih poslova. Omogućavanje pristupa tijelima bilo je sporadično, jer pristup nije omogućen svim osobama koje su željele učestvovati u procesu

identifikacije. U nekim slučajevima nije bilo valjanog dokumentiranja ostvarenog pristupa.

61. Budući da je pristup bio ograničen, relevantne prostorije su obično bile okružene mnoštvom rodbine pokojnika.

6. Daljnje očitovanje Vlade o identifikaciji tijela

62. Vlada je djelomično osporavala navode podnositelja predstavke. Pozvali su se na protokole o identifikaciji, koji potvrđuju da je svo četvoro podnositelja predstavke navedenih u stavu 57 i četrdeset i četvrta podnositeljica predstavke, gospođa Lyubova Mikhaylovna Gonibova, učestvovalo u identifikaciji. Osporavali su da su lično učešće u identifikaciji imali deveta podnositeljica predstavke (gospođa Anzhelika Yuryevna Arkhestova), 17. – 20. podnositelji predstavke (gospodin Betal Muradinovich Kerefov, gospodin Magomed Khassimovich Attoev, gospođa Zhanna Fyodorovna Ifraimova) i trideset i deveti podnositelj predstavke (gospodin Karalbi Masadovich Amshokov). Potvrdili su učešće preostalih podnositelja predstavke, koji su navedeni u stavu 59, gore.

63. Prema navodima Vlade, sva tijela su u početku bila čuvana u mrtvačnici u Nalčiku. U periodu između 14. i 18. oktobra 2005. podnositelji predstavke pregledali su tijela i odjeću. Od 19. oktobra 2005., tijela su bila smještena u dvije vagon hladnjače. Dana 1. novembra 2005. ti vagoni su prebačeni u grad Rostov na Donu, radi molekularno-genetskog ispitivanja, a 22. juna 2006. sva tijela su kremirana. Između 13. i 22. oktobra 2005. osoba koja je bila odgovorna za postupak identifikacije bio je šef istražne grupe, istražitelj P. Od 22. oktobra 2005., njega je mijenjao istražitelj S.

64. Prema najnovijim navodima Vlade, ukupan broj ljudskih žrtava iz događaja od 13. oktobra 2005. obuhvaćao je dvanaest civila, trideset i pet policijskih i drugih službenika za provedbu zakona i osamdeset i sedam sudionika u napadu.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Relevantne odredbe Zakona o pogrebu i ukopu

65. Zakon o pogrebu i ukopu (br. 8-FZ, od 12. januara 1996.) sadrži sljedeće odredbe:

Član 3: Pogreb

“Postojeći federalni zakon definiše pogreb kao ritualnu radnju ukopavanja tijela osobe (ili ostataka tijela) nakon smrti u skladu sa običajima i tradicijama koji nisu u suprotnosti sa sanitarnim i drugim uvjetima. Pogreb se može izvršiti polaganjem tijela (ili njegovih ostataka) u zemlju (ukop u grob ili kriptu), spaljivanjem (kremiranje,

nakon čega se urna sa pepelom zakopava), ili polaganjem tijela u vodu (morski pogreb). ...”

Član 4: Mjesta za pogreb

“1. Pogrebna mjesta su posebno označena [u skladu sa relevantnim pravilima] područja sa ... grobljima za ukop tijela (ostataka) pokojnika, kolumbarijumima za pohranjivanje urni sa pepelom pokojnika..., krematorijumima ... te drugim objektima ... namijenjenim za provođenje ukopa pokojnika. ...”

Član 5: Izjave kojima se izražava želja osobe za dostojanstvenim tretiranjem tijela nakon smrti

“1. Izjava o željama osobe, koje se odnose na dostojanstven tretman njegova ili njezina tijela nakon smrti (volja pokojnika), je želja koju je osoba izrazila usmeno, u prisustvu svjedoka ili pismeno:

- o tome da li želi ili ne da se nad tijelom izvrši obdukcija;
- o tome da li želi ili ne da se dijelovi tijela ili tkiva uklone iz tijela;
- da budu ukopani na određenoj lokaciji, u skladu sa posebnim običajima i tradicijama, pored određenih ljudi koji su tu ranije ukopani;
- da budu kremirani;
- kojom ispunjenje ovih želja povjerava određenoj osobi.

2. Radnje koje se tiču dostojanstvenog tretmana tijela umrle osobe treba provoditi u skladu sa [njegovim/njezinim] željama, osim ako postoje okolnosti koje sprečavaju njihovo ispunjenje ili ako [nacionalni] zakon propisuje drugačija pravila.

3. U slučaju kada nema volje pokojnika, pravo da odobri radnje iz prvog stava ovog člana imaju supružnik, najbliži članovi porodice (djeca, roditelji, posvojena djeca i posvojitelji, braća i sestre, unuci i djedovi i bake), ostala rodbina ili zakonski zastupnik pokojnika i, u odsustvu takvih lica, neko drugo lice koje je preuzelo odgovornost za ukop pokojnika.”

Član 6: Izvršenje pokojnikove volje

“Izvršitelji volje pokojnika biće osobe koje su naznačene u izjavi volje pokojnika, ukoliko su te osobe saglasne s tim željama. U situacijama kada izvršitelj volje pokojnika nije naznačen ili kada naznačene osobe ne žele postupiti u skladu sa voljom pokojnika, volju pokojnika izvršit će živi supružnik, bliski član porodice ili drugi srodnik ili zakonski zastupnik pokojnika. U slučaju obrazloženog odbijanja naznačene osobe da ispuni volju pokojnika, pokojnika može ukopati neka druga osoba, koja pristane preuzeti tu obavezu ili specijalizirano pogrebno društvo.”

Član 7: Izvršenje volje pokojnika u pogledu pogreba

“1. Svakoj osobi na teritoriji Ruske Federacije mora biti zajamčeno da će nakon njegove ili njezine smrti pogreb biti obavljen uz uvažavanje njegovih ili njezinih želja, na besplatnoj parceli za ukop tijela (ostataka) ili pepela u skladu sa važećim federalnim zakonom. ...”

Član 8: Jamstva tokom ukopa pokojnika

“Supružnik, članovi uže porodice, druga rodbina, zakonski zastupnici pokojnika ili neka druga osoba koja preuzme obavezu ukopa pokojnika, uživaju sljedeća jamstva:

(1) izdavanje dokumenata neophodnih za pogreb pokojnika u roku od jednog dana od utvrđivanja uzroka smrti; u slučaju kada postoje razlozi za upućivanje tijela pokojnika u mrtvačnicu radi obdukcije, zahtjev supružnika, člana uže porodice, drugih srodnika, zakonskog zastupnika ili druge osobe koja je preuzela odgovornost za ukop pokojnika za dopremanje tijela pokojnika ne može biti odgođen na više od dva dana od dana utvrđivanja uzroka smrti; ...”

B. Pravne definicije terorističkog djelovanja i terorizma

66. Član 3 ruskog Federalnog zakona br. 130-FZ (Suzbijanje djela terorizma) terorizam definira na sljedeći način:

“... nasilje ili prijetnja upotrebom nasilja protiv fizičkih osoba ili organizacija, također uništenje (ili šteta) ili prijetnja uništenjem (ili štetom) imovine i drugih materijalnih predmeta koji predstavljaju opasnost po živote ljudi, uzrokuju značajan gubitak imovine ili obuhvaćaju druge društveno opasne posljedice, koje osoba počini sa ciljem podriivanja javne sigurnosti, zastrašivanja stanovništva ili izvršavanja pritiska na državna tijela da donesu odluke u korist terorista ili da udovolji njihovim protupravnim imovinskim i/ili drugim interesima; naručivanje ubistva državne ili druge javne osobe, sa ciljem da se zaustavi njegovo/njezino državno ili drugo političko djelovanje ili iz osвете zbog takvog djelovanja; ili napad na predstavnika strane države ili službenika međunarodne organizacije, koji je pod međunarodnom zaštitom, ukoliko se to djelo počini sa ciljem izazivanja rata ili zatezanja međunarodnih odnosa.”

67. Terorističko djelovanje, u smislu Zakona, obuhvata:

“(1) organiziranje, planiranje, pripremu i počinjenje terorističkog djela;

(2) poticanje na počinjenje terorističkog djela ili nasilja protiv fizičkih osoba ili organizacija ili na uništavanje materijalne imovine radi terorističkih ciljeva;

(3) organiziranje ilegalne oružane formacije, kriminalnog udruženja (kriminalne organizacije) ili organizirane grupe za počinjenje terorističkog djela, odnosno sudjelovanja u istom;

(4) novačenje, naoružavanje, obučavanje i raspoređivanje terorista;

(5) Svjesno finansiranje terorističkih organizacija ili terorističkih grupa ili pružanje druge pomoći istima.”

68. Član 3 terorističko djelo definira kao:

“... direktno počinjenje krivičnog djela terorističkog karaktera u obliku eksplozije, paljevine, upotrebe prijetnje ili nuklearnih eksplozivnih naprava ili radioaktivnih, hemijskih, bioloških, eksplozivnih, toksičnih ili otrovnih supstanci snažnog djelovanja; uništavanje, oštećenje ili otmica prevoznih sredstava ili drugih objekata; naručivanje ubistva državnih ili javnih ličnosti ili predstavnika nacionalnih, etničkih, vjerskih ili drugih grupa stanovništva; zarobljavanje talaca ili otmica osoba; izazivanje opasnosti po život, zdravlje ili imovinu neodređenog broja osoba stvaranjem uvjeta za nesreće ili tehnološki uzrokovane katastrofe ili realna prijetnja izazivanja takve opasnosti; širenje prijetnji u bilo kojem obliku i bilo kojim sredstvima; druge aktivnosti koje ugrožavaju živote ljudi, uzrokuju gubitak imovine ili za sobom povlače druge društveno opasne posljedice.”

69. Isti član teroristu definira kao:

“... osobu koja, u bilo kojem obliku, sudjeluje u provođenju terorističke aktivnosti.”

C. Zakonodavstvo kojim se uređuje ukop terorista

70. Dana 26. oktobra 2002. dogodio se teroristički napad u Nord-Ost teatru u Moskvi, uslijed kojeg je došlo do talačkog incidenta koji je rezultirao ogromnim žrtvama, uključujući i smrt više desetina talaca (v. *Finogenov i drugi protiv Rusije*, br. 18299/03 i 27311/03, stavovi 8-14, ECHR 2011 (izvodi)).

71. Nedugo nakon tog napada, konkretno 11. decembra 2002., Rusija je usvojila izmjene i dopune Zakona o suzbijanju terorizma, dodavanjem člana 16(1), koji glasi:

“[...] Ukop terorista koji nastradaju uslijed presretanja terorističkog djelovanja provest će se u skladu sa procedurama koje je uspostavila Vlada Ruske Federacije. Njihova tijela neće se predavati radi pogreba i mjesto njihovog ukopa neće se otkrivati.”

72. Istog datuma Rusija je također usvojila izmjene (FZ - br. 170) Zakona o pogrebu i ukopu, dodavanjem novog člana 14(1), koji glasi:

“Osobe protiv kojih je obustavljena krivična istraga u vezi sa terorističkim djelovanjem zbog smrti koja je uslijedila prilikom presretanja pomenutog terorističkog djelovanja biće ukopani u skladu sa postupkom koji je usvojila Vlada Ruske Federacije. Njihova tijela neće se predavati radi pogreba i mjesto njihovog ukopa neće se otkrivati.”

73. Uredba br. 164 Vlade Ruske Federacije od 20. marta 2003., koja je usvojena u skladu sa članom 16(1) Zakona o suzbijanju terorizma, definira postupak ukopa osoba čija je smrt prouzročena presretanjem terorističkih radnji u kojima su učestvovali:

“... 3. “Ukop [ovih] osoba izvršit će se na mjestu gdje je njihova smrt nastupila, a obavit će ga agencije specijalizirane za pogrebe, koje su formirali organi izvršne vlasti Ruske Federacije ili organi lokalne vlasti ...

4. Usluge specijaliziranih agencija za pogrebe u vezi sa ukopom [tih] osoba obuhvaćaju sljedeće: obrada dokumenata neophodnih za ukop; odijevanje tijela; osiguravanje grobnog mjesta; prenos tijela (ostataka) na mjesto ukopa (kremiranja); ukop.

Prenos tijela (ostataka) na mjesto ukopa (kremiranja), željeznicom ili zračnim prevozom, vršit će se na osnovu dozvole za prenos, koja se izdaje u skladu sa utvrđenom procedurom.

Mjesto ukopa će se utvrditi uvažavajući ograničenja propisana Zakonom o pogrebu i ukopu.

5. Za potrebe ukopa, službenik koji vodi preliminarnu istragu dužan je poslati neophodne dokumente specijaliziranoj agenciji za pogrebe, uključujući i primjerak odluke o obustavljanju krivične istrage u odnosu na [tu] osobu; dužan je također dostaviti izjavu, kojom potvrđuje smrt Matičnom uredu u posljednjem mjestu prebivališta dotične osobe.

6. Službenik koji vodi preliminarnu istragu obavijestit će srodnike [dotičnih] osoba o mjestu matičnog ureda u kojem mogu dobiti primjerak smrtovnice.

7. Prema diskreciji službenika koji vodi preliminarnu istragu, srođnicima [tih] osoba može se dostaviti primjerak medicinske dokumentacije koja se odnosi na smrt, koju je izradila medicinska organizacija, i primjerak izvještaja o obdukciji (ako je provedena); lične stvari također će biti vraćene, ukoliko nisu predmetom oduzimanja.

8. Specijalizirana agencija za pogrebe dužna je sačiniti izvještaj o okončanom ukopu, koji se dostavlja službeniku koji je vodio preliminarnu istragu; taj dokument je dijelom spisa o krivičnom djelu.”

D. Presuda Ustavnog suda br. 16-P od 14. jula 2011.

74. Dana 14. jula 2011. Ustavni sud Ruske Federacije ispitao je tužbu koju su podnijele dvije osobe, osporavajući ustavnost člana 24, stav 1, tačka 4 (razlozi za odbijanje pokretanja, odnosno obustave krivičnog postupka) i člana 254, stav 1 (Obustava krivičnog postupka na sudskom saslušanju) Zakona o krivičnom postupku. Sud je zaključio da su gore pomenute zakonske odredbe neustavne u dijelu u kojem omogućavaju obustavljanje krivičnog postupka zbog smrti osumnjičenog (ili optuženog) bez saglasnosti bliskih srodnika te osobe. Sud je naročito istakao sljedeće:

“... poštivanje osnovnih proceduralnih garancija pojedinih prava, uključujući i pretpostavku nevinosti, mora se osigurati i kod rješavanja pitanja koja se tiču obustave krivičnog postupka u predmetu u kojem su nastale nepopravljive okolnosti. Donoseći odluku da ne pokrenu krivični postupak ili da obustave krivični postupak u predraspravnim fazama krivičnog postupka, nadležna tijela trebala su, kao polaznu osnovu, uzeti činjenicu da se osobe protiv kojih je krivični postupak obustavljen [koje nisu proglašene krivima za djelo koje im se stavlja na teret] ne mogu smatrati krivima – u smislu Ustava, te osobe se mogu smatrati samo kao osobe koje su učestvovala u krivičnom postupku u pomenutoj fazi, zbog odgovarajućih sumnji ili optužbi ...

U isto vrijeme, obustavljanjem krivičnog postupka zbog smrti osumnjičenog (ili optuženog) [vlasti] također obustavljaju postupak dokazivanja njegove ili njezine krivnje, ali pri tom nisu odbacuju optužbe ili sumnje već naprotiv: u stvarnosti [vlasti] donose zaključak da je krivično djelo počinila ... određena osoba i da je istu nemoguće krivično goniti zbog njezine smrti. Po ovoj logici, dotična osoba je, bez usvajanja ili stupanja na snagu presude, proglašena krivom, čime je država prekršila svoju dužnost da osigura sudska zaštitu časti, dostojanstva i reputacije te osobe, koji su zaštićeni [različitim odredbama] ... Ustava, a što se tiče osoba na čije interese ova odluka može utjecati – to predstavlja povredu njihovog prava na pristup sudu...

... [drugim riječima,] obustava krivičnog postupka zbog nepopravljivih okolnosti općenito je moguća samo uz potpuno poštivanje prava strana u krivičnom postupku, što znači da postoji potreba da se pribavi saglasnost osumnjičenog (ili optuženog) za donošenje takve odluke] ...

... Ako, međutim, dotična osoba izjavi prigovor protiv [takve odluke], mora joj se omogućiti da se predmet protiv nje uputi sudu na razmatranje...

[Sud, nakon što je ispitao važeće domaće odredbe, zaključuje da] Zakon o krivičnom postupku ne osigurava [srodnicima pokojnika protiv kojeg je obustavljen krivični postupak] nikakva prava, koja bi im omogućila da zaštite prava svog preminulog srodnika, koje je ranije bio optužen. Budući da zainteresiranim stranama, a prvenstveno najbližim srodnicima pokojnika nije dozvoljeno da učestvuju u postupku, [relevantne] proceduralne odluke ... donijeli su istražitelj ili sud - bez učešća odbrane...

Takva ograničenja nemaju objektivno ili razumno opravdanje, a za sobom povlače kršenje [ustavnih prava dotične osobe] ...

[Sud nadalje odlučuje da] bi se zaštita prava i pravnih interesa bliskih srodnika preminule osobe ... usmjerena ka [osiguravanju] vraćanju njegovog/njezinog ugleda trebala ostvarivati kroz dodjeljivanje neophodnog pravnog statusa tim licima i pripadajućih zakonskih prava u okvirima kaznenog postupka ...

[Sud zaključuje da su prava predviđena članom 125 Zakona o krivičnom postupku bila nedovoljna da zajamče adekvatan stepen sudske zaštite zainteresiranim stranama]...

[Dakle, u slučajevima kada] bliski srodnik uloži prigovor na obustavu postupka zbog smrti osobe koja je bila osumnjičeni ili optuženi, nadležno istražno tijelo ili sud trebaju nastaviti razmatrati predmet. U isto vrijeme, zainteresirane strane trebaju uživati ista prava koja bi uživao i [sam] pokojnik ...”

E. Relevantne odredbe Krivičnog zakona

75. Član 105 (“Ubistvo”) Krivičnog zakona, koji je bio na snazi u relevantno vrijeme, propisuje:

“1. Ubistvo, odnosno namjerno oduzimanje života drugoj osobi, kaznit će se kaznom lišavanja slobode u trajanju od šest do petnaest godina.”

76. Član 205 (“Terorizam”) Krivičnog zakona, koji je bio na snazi prije stupanja na snagu, 1. januara 2007., Federalnog zakona br. 153-FZ od 27. jula 2006., propisuje:

“1. Terorizam, odnosno počinjenje krivičnog djela u obliku eksplozije, paljevine i drugih radnji, koje ugrožavaju živote ljudi ili uzrokuju značajnu materijalnu štetu ili druge društveno opasne posljedice, ukoliko su takve radnje počinjene s ciljem podrivanja javne sigurnosti, prijetnje stanovništvu ili uticanja na odlučivanje organa vlasti, ili prijetnja počinjenja takvih radnji sa istim ciljevima, kaznit će se kaznom lišavanja slobode u trajanju od osam do dvanaest godina ...”

77. Isti Federalni zakon od 27. jula 2006. preimenovao je i izmijenio član 205 Krivičnog zakona, koji se sada zove “Djelo terorizma” i glasi:

“1. Počinjenje eksplozije, paljevine ili drugih radnji, kojima se stvara strah kod javnosti i opasnost po živote ljudi i uzrokuje značajna materijalna šteta ili druge ozbiljne posljedice, sa ciljem vršenja pritiska na odlučivanje organa vlasti ili međunarodnih organizacija, ili prijetnja počinjenja takvih djela sa istim ciljevima, kaznit će se lišavanjem slobode u trajanju od osam do dvanaest godina.”

...

III. DRUGI RELEVANTNI IZVORI

91. Podnositelji predstavke su naveli da ni jedna evropska zemlje nema odredbu u zakonu sličnu onoj u članu 14(1) Zakona o pogrebu i ukopu.

92. Također su naveli da je slična praksa postojala *de facto* u Izraelu i da je korištena na administrativnom nivou, ali da ista nikada nije bila kodificirana u zakonu. Pozvali su se na presudu u predmetu *Barake i drugi protiv ministra odbrane i drugih*, 14. april 2002., br. HCJ 3114/02, u kojoj je Visoki sud pravde Izraela osudio ovakvu praksu. Prema navodima podnositelja predstavke, 2004. godine izraelske vlasti su najavile ukidanje prakse nevraćanja tijela Palestincima, “osim u iznimnim okolnostima”.

93. Podnositelji predstavke također su se pozvali na sedam mišljenja UN-ovog Odbora za ljudska prava, koja su izdata temeljem Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima u predmetima protiv Bjelorusije, Tadžikistana i Uzbekistana, u kojima su vlasti odbile informirati srodnike zatvorenika osuđenog na smrtnu kaznu o datumu izvršenja kazne, odnosno vratiti tijelo za ukop ili obznaniti mjesto ukopa (br. 886/1999, *Bondarenko protiv Bjelorusije*, 3. april 2003., stav 10.2; br. 887/1999, *Lyashkevich protiv Bjelorusije*, 3. april 2003., stav 9.2; br. 915/2000, *Sultanova protiv Uzbekistana*, 30. mart 2006., stav 7.10; br. 959/2000, *Bazarova protiv Uzbekistana*, 14. juli 2006., stav 8.5; br. 973/2001, *Khalilova protiv Tadžikistana*, 30. mart 2005., stav 7.7; br. 985/2001, *Aliboeva protiv Tadžikistana*, 18. oktobar 2005., stav 6.7; br. 1044/2002, *Shukurova protiv Tadžikistana*, 17. mart 2006., stav 8.7). Konkretno, u predmetu *Aliboeva*

protiv Tadžikistana (br. 985/2001) Odbor za ljudska prava presudio je sljedeće:

“6.7 Odbor je uzeo u obzir tvrdnje autorice da je vlasti nisu informirale o pogubljenju kazne [njezinog] supruga već da su nastavile prihvatati njezine molbe i nakon njegovog pogubljenja. Odbor napominje da zakon koji je tada bio na snazi nije dopuštao da se porodica osuđenika na smrt obavijesti o datumu pogubljenja ili mjestu ukopa pogubljenog zatvorenika. Odbor razumije stalnu tjeskobu i psihički stres koji je prouzrokovan autorici, kao supruzi osuđenika, stalnom neizvjesnošću glede okolnosti koje su dovele do njegovog pogubljenja i mjesta njegovog ukopa. On podsjeća da tajnost koja je okruživala datum pogubljenja i mjesto ukopa, kao i odbijanje da se tijelo preda radi pogreba, ima efekat zastrašivanja ili kažnjavanja porodica, ostavljajući ih namjerno u stanju neizvjesnosti i duševne boli. Odbor smatra da inicijalni propust vlasti da informiraju autoricu o pogubljenju njezinog muža i mjestu njegovog ukopa predstavlja nehumano postupanje prema autorici, što predstavlja kršenje člana 7 Pakta”.

94. Podnositelji predstavke su se pozvali na presudu Inter-američkog suda za ljudska prava od 15. juna 2005. u predmetu *Moiwana selo protiv Suriname* (Inter-Am Ct. H.R., (Ser. C) Br. 145 (2005)). U tom predmetu, državni agenti su napali Moiwana selo 1986., ubivši trideset i devet pripadnika N'djuka klana (stav 86(15)). Vlasti su također spriječile preživjele da sakupe tijela. Kasnije je prijavljeno da su neki leševi kremirani. Sud je naročito u obzir uzeo posebne pogrebne rituale N'djuka klana, primijetivši da:

“86(7). N'djuka imaju posebne rituale koji se moraju doslovno slijediti nakon smrti člana njihov zajednice. Potrebno je obaviti niz vjerskih obreda, za čiju je provedbu potrebno između šest mjeseci do godine; ti obredi zahtijevaju učešće više članova zajednice i više resursa nego bilo koji drugi obredni događaj u N'djuka društvu.

86(8). Izuzetno je važno da su prisutni fizički ostaci pokojnika, jer se tijelo mora pripremiti na poseban način tokom pogrebnog obreda N'djuka i mora se položiti u grobno mjesto grupe određenog porijekla. Samo oni koji se smatraju zlima ne dobivaju častan ukop. Nadalje, u svim Maroon društvima, koncept kremiranja smatra se vrlo uvredljivim.

86(9). Ako se pogrebni obred ne obavi u skladu sa N'djuka tradicijom, to se smatra moralnim prestupom, koji ne samo da će navući gnjev duha pokojnika već može uvrijediti i druge pretke zajednice. To dovodi do brojnih ‘duhovno uzrokovanih bolesti’ koje se manifestiraju kao stvarne fizičke bolesti i potencijalno mogu uticati na cijelu prirodnu lozu. N'djuka društvo smatra da se takva bolest ne liječi sama od sebe, već da se ista mora riješiti kulturnim i obrednim sredstvima; ako se to ne desi, to stanje će ostati kroz generacije.”

95. Inter-američki sud je u stavu 100 svoje presude zaključio da su podnositelji predstavke pretrpjeli nečovječno postupanje, suprotno članu 5 Američke konvencije o ljudskim pravima, jer:

“... jedan od najvećih izvora patnje za članove Moiwana zajednice je to da ne znaju šta se desilo sa ostacima njihovih najdražih i da im zbog toga ne mogu odati počast i pokopati ih u skladu sa temeljnim normama N'djuka kulture. Sud primjećuje da je

bilo razumljivo, u to vrijeme, da su pripadnici zajednice bili uznemireni zbog izvještaja koji su ukazivali da su neka tijela bila spaljena ...”.

96. Kao dio pravičnog zadovoljenja (stav 208 presude) Vladi Suriname bilo je naloženo:

“... da odmah vrati ostatke članova Moiwana zajednice koji su ubijeni tokom napada 1986. Ukoliko država pronađe takve ostatke, dužna ih je, čim prije, dostaviti preživjelim članovima zajednice kako bi se pokojnicima mogla odati počast u skladu sa obredima N’djuka kulture”.

PRAVO

...

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 3 KONVENCIJE

101. Podnositelji predstavke žalili su se na uvjete u kojima su tijela njihovih nastradalih srodnika bila čuvana tokom procesa identifikacije. Bili su, također, nezadovoljni okolnostima njihovog ličnog sudjelovanja u procesu identifikacije. Prema navodima podnositelja predstavke, ovakvo postupanje vlasti prouzrokovalo im je duševne patnje, koja predstavlja povredu člana 3 Konvencije, koji propisuje:

“Niko ne smije biti podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.”

A. Izjašnjenja strana

102. Podnositelji predstavke ostali su pri svojim prigovorima. Tvrdili su da je vladin spisak učesnika u procesu identifikacije bio nepotpun.

103. Vlada se nije složila. Tvrdili su da su tijela nakon događaja prvo prebačena u mrtvačnicu u Nalčiku, gdje su razodjeveni, nakon čega je njihova odjeća upućena na forenzičko ispitivanje. Nakon toga, tijela su smještena u dvije vagon hladnjače, koje su bile opremljene svom neophodnom opremom za čuvanje. Nešto kasnije, tijela su upućena u grad Rostov na Donu na genetsko ispitivanje. Vlada je priznala da neposredno nakon napada nije bilo dostupnih prostorija za čuvanje tijela i da je upravo to situacija na koju se pozivaju podnositelji predstavke u svom video materijalu. Vlada je također pomenula da je učešće u procesu identifikacije bile dobrovoljno.

B. Ocjena suda

1. Opća načela

104. Sud je primijetio u više navrata da član 3 štiti jednu od fundamentalnih vrijednosti demokratskog društva. Čak i u najtežim okolnostima, kao što su borba protiv terorizma ili organiziranog kriminala, Konvencija apsolutno zabranjuje mučenje ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje. Za razliku od većine materijalnih odredbi Konvencije i njezinih Protokola, član 3 ne sadrži nikakvu odredbu o izuzecima i ne može se derogirati temeljem člana 15, čak ni u situacijama vanrednog stanja, koje ugrožava život nacije (v. među ostalim izvorima, *Aksoy protiv Turske*, 18. decembar 1996., stav 62, *Izveštaji o presudama i odlukama 1996-VI*). Da bi potpalo pod opseg člana 3 zlostavljanje mora zadovoljiti minimalni stepen okrutnosti. Procjena tog minimuma je relativna: ona ovisi o svim okolnostima slučaja, kao što su trajanje postupanja, fizički i/ili psihički efekti takvog postupanja i, u nekim slučajevima, spol, starosna dob i zdravstveno stanje žrtve (v. između ostalih izvora, *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 18. januar 1978., stav 162, Serija A br. 25).

105. Što se tiče prigovora o ugroženom ugledu, koji su, temeljem člana 3, izjavili srodnici navodnih žrtava sigurnosne operacije, koju su provele vlasti, Sud je zauzeo restriktivan pristup, navodeći da, iako član porodice “nestale osobe” može tvrditi da je žrtva postupanja suprotnog članu 3 (v. *Kurt protiv Turske*, 25. maj 1998., stavovi 130-34, *Izveštaji 1998-III*), isti taj princip obično se ne bi primjenjivao na situacije u kojima je osoba, koja je bila u pritvoru, kasnije pronađena mrtva (v. na primjer, *Tanlı protiv Turske*, br. 26129/95, stav 159, ECHR 2001-III; *Yasin Ateş protiv Turske*, br. 30949/96, stav 135, 31. maj 2005.; i *Bitiyeva i drugi protiv Rusije*, br. 36156/04, stav 106, 23. april 2009.). U takvim situacijama, Sud se u svojim nalazima uglavnom ograničavao na član 2. S druge strane, Sud je utvrdio povredu člana 3 zbog duševne boli koju su podnositelji predstavke trpjeli radi radnji sigurnosnih snaga, koje su njihove domove i imovinu spalile pred njihovim očima (v. *Selçuk i Asker protiv Turske*, 24. april 1998., stavovi 77-80, *Izveštaji 1998-II*; *Yöyler protiv Turske*, br. 26973/95, stavovi 74-76, 24. juli 2003.; i *Ayder i drugi protiv Turske*, br. 23656/94, stavovi 109-11, 8. januar 2004).

106. Konačno, Sud ponavlja svoju ranije utvrđenu praksu prema kojoj navodno zlostavljanje mora biti potkrijepljeno odgovarajućim dokazima (v. *mutatis mutandis*, *Klaas protiv Njemačke*, 22. septembar 1993., stav 30, Serija A br. 269). Za ocjenu ovih dokaza, Sud usvaja standard dokaza “izvan razumne sumnje” ali dodaje da takav dokaz može proizilaziti iz istodobnog postojanja dovoljno snažnog, jasnog i sukladnog zaključka ili slične neoborive pretpostavke činjenice (v. *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, navod gore, stav 161).

2. Primjena ovih načela

107. Strane su se složile da su između 14. i 18. oktobra 2005. tijela onih koji su poginuli uslijed događaja 13-14. oktobra 2005. bila prebačena u gradsku mrtvačnicu u Nalčiku, a da su od 19. do 31. oktobra 2005. bila izmještena u dvije vagon hladnjače na periferiji Nalčika (v. stavovi 51-53 i 63, gore). Neosporno je, također, da je ukupni broj nastradalih uslijed napada uvelike premašio kapacitet relevantnih lokalnih prostorija i da su neka tijela prva četiri dana morala biti vani.

108. Sud nema mnogo sumnje da su, s obzirom na uvjete čuvanja tijela, podnositelji predstavke, kao srodnici pokojnika, pretrpjeli duševne patnje s tim u vezi. Te patnje su bile čak i teže ukoliko su se dobrovoljno javili da lično učestvuju u procesu identifikacije. Prema informacijama, koje su bile dostupne Sudu, najmanje trideset i osam podnositelja predstavke, konkretno 1., 2., 3., 7., 8., 9., 10., 12., 13., 15., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 31., 32., 34., 35., 37., 38., 39., 40., 42., 43., 44., 45., 47., 48. i 49., lično je učestvovalo u procesu identifikacije (v. stavove 57-59 i 62).

109. Zadatak Suda je da utvrdi da li je u pogledu specifičnih okolnosti ovog slučaja ta patnja imala dimenzije, koje bi se mogle podvesti pod opseg člana 3.

110. Sud bi prvenstveno napomenuo da je ovaj predmet drugačiji od predmeta koje su Sudu uputile članovi porodica “nestalih” žrtava ili vansudskih pogubljenja, koja su počinili pripadnici sigurnosnih snaga (v. na primjer, *Luluyev i drugi protiv Rusije*, br. 69480/01, stavovi 116-118, ECHR 2006-XIII (izvodi)). Smrti srodnika podnositelja predstavke u ovom slučaju nisu rezultat radnji organa vlasti, koje su bile u suprotnosti sa članom 2 Konvencije (v. okolnosti koje su rezultirale smrću srodnika podnositelja predstavke, stavovi 6 i 7, gore, i uporediti ih, na primjer sa *Esmukhambetov i drugi protiv Rusije*, br. 23445/03, stavovi 138-151 i 190, 29. mart 2011.). Ne može se reći da su podnositelji predstavke bili izloženi dugoročnoj neizvjesnosti u pogledu sudbine svojih srodnika, budući da je svrha njihovog dobrovoljnog učešća u proceduri identifikacije, koja se desila nedugo nakon napada, bila upravo da se lociraju tijela njihovih srodnika (v. stav 63, gore i uporedi sa *Luluyev i drugi*, navod gore, stavovi 116-118).

111. Sud nadalje primjećuje da se ovaj konkretan slučaj razlikuje od turskih predmeta, koji su se ticali namjernog uništavanja imovine, kojem su podnositelji predstavke bili prisiljeni svjedočiti. Konkretno, u predmetu *Selçuk i Asker* Sud je u obzir uzeo način na koji su domovi podnositelja predstavke bili razoreni, a to je da se radilo o smišljenoj i namjernoj radnji, koja je izvedena s prezirom i bez imalo poštovanja spram osjećaja podnositelja predstavke, čiji su protesti ignorirani (v. *Selçuk i Asker*, navod gore, stav 77), i, s tim na umu, utvrdio da su radnje sigurnosnih snaga predstavljale “nečovječno postupanje” u smislu člana 3 Konvencije. Sličan

način razmišljanja je, čini se, primijenjen i u predmetima *Yöyler* i *Ayder i drugi* (oba navedena gore). U gore pomenutom predmetu, sigurnosne snage spalile su domove i imovinu podnositelja predstavke sa namjerom da im prouzrokuju duševne patnje, što je Sudu omogućilo da utvrdi povredu člana 3 po tom osnovu.

112. U ovom predmetu, međutim, Sud nema dokaza koji mu omogućavaju da donese isti zaključak. Istina je da, kao što je Vlada priznala, relevantne lokalne prostorije za čuvanje tijela u rashlađenim uvjetima tokom prva četiri dana nisu bile dostatne da zaprime sva tijela (v. stav 56, gore) i da su, čak i nakon toga, tijela bila nagomilana jedna preko drugih u vagon hladnjače (v. stav 53, gore). Međutim, ovi propusti bili su posljedica objektivnih logističkih poteškoća koje su nastale zbog prirode događaja od 13-14. oktobra 2005. i broja nastradalih, i teško da se može reći da je njihova namjera bila da podnositelje predstavke izlože nečovječnom postupanju, a naročito ne da im prouzroči duševne patnje.

113. U zaključku, Sud nije utvrdio da su ove okolnosti mogle prouzročiti patnje podnositeljima predstavke pobrojanim u stavu 108 gore, kao ni drugim podnositeljima predstavke, koji su bili svjesni teških uvjeta čuvanja mrtvih tijela svojih srodnika, čija je dimenzija i priroda drugačija od emotivne patnje koju neminovno trpe svi članovi porodice pokojnika u uporedivoj situaciji. Sud, prema tome, nije mogao utvrditi povredu člana 3 Konvencije u okolnostima ovog slučaja.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 8 KONVENCIJE

114. Pozivajući se na član 8 Konvencije, podnositelji predstavke su se također žalili da su im vlasti odbile vratiti tijela poginulih srodnika. Ova odredba Konvencije glasi:

Član 8 Konvencije

“1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i obiteljskog života, doma i prepiske.

2. Javna vlast se ne miješa u vršenje ovog prava, osim ako je takvo miješanje predviđeno zakonom i ako je to neophodna mjera u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, javne sigurnosti, ekonomske dobrobiti zemlje, sprečavanja nereda ili sprečavanja zločina, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih.”

A. Izjašnjenja strana

1. Podnositelji predstavke

115. Podnositelji predstavke su naveli da je odbijanje vlasti, od 15. maja 2006., da vrate tijela bilo nezakonito i nesrazmjerno. Prvo, tvrdili su da je odbijanje bilo nezakonito jer je presuda Ustavnog suda obavezivala vlasti da sačekaju ishod istrage prije nego odluče o tome da li će vratiti tijela i zato što su vlasti očigledno propustile ispuniti tu obavezu. Drugo, zakon je sadržavao neprecizne pojmove kao što su “teroristička radnja”, “teroristička aktivnost” i “djelo terorizma”, i nije bio jasan u pogledu politike kremiranja (podnositelji predstavke su bili ogorčeni što su njihovi srodnici kremirani, a ne ukopani); zatim, u pogledu posebnog službenika koji ima ovlaštenje da donosi odluke; mogućnosti izjavljivanja žalbe; politike koja se odnosi na obznanjivanje datuma ukopa; i potrebe za poštivanjem obreda tokom ukopa. Treće, tvrdili su da je ta mjera bila nesrazmjerna jer ni u jednoj drugoj evropskoj državi ne postoji sličan zakon; iako su izraelske vlasti imale sličnu administrativnu politiku, izraelski sudovi su istu osudili; da međunarodno humanitarno pravo zabranjuje takvo postupanje i da su vlastima bile dostupne druge, manje restriktivne mjere za rješavanje zabrinutosti u kontekstu borbe protiv terorizma.

2. Vlada

116. Vlada je ponovila da je odluka da se tijela srodnika podnosioca predstavke ne vrate bila donesena u skladu sa Zakonom o suzbijanju terorizma, Zakonom o pogrebu i ukopu i Uredbom za borbu protiv terorizma, te da je ista bila opravdana u svjetlu razloga koje je istakao Ustavni sud u svojoj presudi od 28. juna 2007. (v. stavovi 33-35). Svi podnositelji predstavke dobili su službeno obavještenje i odgovore organa vlasti i nisu imali ograničenja glede pristupa sudu u vezi sa dotičnim odlukama.

B. Ocjena suda

1. Da li je član 8 primjenjiv u ovom slučaju

117. Sud ponavlja da su, prema njegovoj sudskoj praksi u vezi sa članom 8, pojmovi “privatnog života” i “porodičnog života” široki pojmovi koji ne mogu biti ukalupljeni u iscrpnu definiciju (v. na primjer, *Pretty protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 2346/02, stav 61, ECHR 2002-III). U predmetima *Pannullo i Forte protiv Francuske* (br. 37794/97, stavovi 35-36, ECHR 2001-X) i *Girard protiv Francuske* (br. 22590/04, stav 107, 30. juni 2011.) Sud je prepoznao da prekomjerno odlaganje u smislu vraćanja

tijela nakon izvršene obdukcije ili uzimanja uzoraka tijela u svrhu okončanja relevantnog krivičnog postupka može predstavljati miješanje kako u “privatni” tako i u “porodični život” preživjelih članova porodice. U predmetu *Ellī Poluhas Dödsbo protiv Švedske* (br. 61564/00, stav 24, ECHR 2006-I) Sud je utvrdio da se odbijanje predavanja urne sa pepelom supruga podnositeljice predstavke može također tumačiti kao povreda koja potpada pod opseg člana 8. Na koncu, u predmetu *Hadri-Vionnet protiv Švicarske* (br. 55525/00, stav 52, 14. februar 2008.) Sud je odlučio da omogućavanje podnositeljici predstavke da prisustvuje pogrebu mrtvorodenog djeteta, zajedno sa pripadajućim prenosom i obrednim aranžmanima, također može potpadati pod opseg i “privatnog” i “porodičnog života” u smislu člana 8.

118. Sud prvo primjećuje da, s izuzetkom devetnaeste podnositeljice predstavke, gospođe Zhanne Fyodorovne Ifraimove ..., Vlada nije osporavala da je odluka od 15. maja 2006. da ne vrata tijela predstavljala miješanje u prava podnositelja predstavke na privatni i porodični život, koja su zajamčena članom 8 Konvencije.

119. Što se tiče devetnaeste podnositeljice predstavke, Sud utvrđuje na osnovu dokumenata koji su mu predočeni da, iako odnosi između gospođe Ifraimove i gospodina Tamazova, koji su se uglavnom svodili na samo jedan mjesec zajedničkog života i povremeno tajno viđanje u narednih osam mjeseci (v. stavove 10 i 98, gore), možda ne mogu biti dostatni niti stabilni da bi potpali pod opseg “porodičnog života” u smislu člana 8 Konvencije, nesumnjivo postoji “privatni život” između njih u smislu ove odredbe Konvencije.

120. Sud nadalje primjećuje da je 15. maja 2006., nakon što je finalizirao istražne radnje u odnosu na tijela poginulih osoba, istražitelj odlučio da tijela ne vrati podnositeljima predstavke i naložio njihovo ukopavanje na lokaciji koja nije specificirana (v. stav 27, gore). Ova odluka je donesena u skladu s članom 3 Uredbe br. 164 od 20. marta 2003. i članom 14(1) Zakona o pogrebu i ukopu, čime je nadležnim tijelima onemogućeno da vrata tijela terorista koji su poginuli uslijed presretanja djela terorizma.

121. Uvidom u primjenjivo domaće zakonodavstvo, Sud primjećuje da u Rusiji srodnici nastradalih osoba, koji su spremni organizirati pogreb tim osobama, općenito uživaju zakonske garancije da im se tijelo pokojnika vrati radi ukopa čim prije nakon utvrđivanja smrti. Oni također imaju pravo na zakonski režim koji ih ili čini izvršiteljima volje pokojnika glede ukopa ili im dozvoljava da odluče kako će se ukop obaviti, pod uvjetom da se poštuju pravila opće sigurnosti i sanitarnih propisa (v. članovi 3 do 8 Zakona o pogrebu i ukopu u stavu 65).

122. U ovom kontekstu, Sud primjećuje da je odbijanje vlasti da vrata tijela srodnika podnositelja predstavke pozivajući se na član 14(1) Zakona o pogrebu i ukopu i član 3 Uredbe br. 164 od 20. marta 2003. predstavljalo izuzetak od tog općeg pravila i da je očigledno lišilo podnositelje predstavke

prilike da organiziraju i sudjeluju u ukopu tijela svojih srodnika i također da znaju mjesto na kojem se nalazi grob i da ga naknadno posjećuju.

123. Uzimajući u obzir svoju sudsku praksu i gore pomenute okolnosti slučaja, Sud utvrđuje da su, uz izuzetak devetnaeste podnositeljice predstavke, predmetne mjere predstavljale miješanje u “privatni” i “porodični život” podnositelja predstavke u smislu člana 8 Konvencije. Što se tiče devetnaeste podnositeljice predstavke, odluka od 15. maja 2006. predstavljala je miješanje u njezin “privatni život” u smislu te odredbe. Ostaje da se vidi da li je to miješanje bilo opravdano prema drugom stavu te odredbe.

2. Da li je miješanje bilo opravdano

(a) “U skladu sa zakonom”

124. Prema sudskoj praksi Suda, izraz “u skladu sa zakonom” u članu 8, stav 2 zahtijeva, između ostalog, da predmetna mjera ili mjere imaju osnovu u domaćem pravu (v. na primjer, *Aleksandra Dmitriyeva protiv Rusije*, br. 9390/05, stavovi 104-07, 3. novembar 2011.), ali također insistira i na kvaliteti tog prava, zahtijevajući da ono bude dostupno osobama na koje se odnosi i predvidivo u pogledu njegovih efekata (v. *Rotaru protiv Rumunije* [VV], br. 28341/95, stav 52, ECHR 2000-V). Da bi zakon ispunio kriterij predvidivosti, on mora precizno utvrditi uvjete u kojima se neka mjera može primijeniti, kako bi se osobama na koje se ta mjera odnosi omogućilo da, ako bude potrebno i uz odgovarajući savjet, korigiraju svoje ponašanje.

125. Sud primjećuje da je sporna mjera donesena u skladu sa relevantnim odredbama Zakona o suzbijanju terorizma, Zakona o pogrebu i ukopu i Uredbe br. 164 od 20. marta 2003., koji propisuju da “[tijelo] teroriste koji je poginuo uslijed presretanja djela terorizma” neće biti predano na ukop niti će mjesto njegovog ukopa biti obznanjeno.

126. Sud utvrđuje, a podnositelji predstavke to nisu osporavali, da su odluke od 13-14. aprila 2006. jasno pokazale sudjelovanje poginulih srodnika podnositelja predstavke u napadu od 13. oktobra 2005. Na temelju materijala koji mu je predočen (v. stavovi 22, 25 i 26), Sud je uvjeren da je odbijanje vlasti da vrate tijela srodnika podnositelja predstavke radi ukopa imalo pravni osnov u ruskom zakonu.

127. Po mišljenju Suda, preostala pitanja vezana za zakonitost mjera, kao što su predvidivost i jasnoća pravnih akata i, naročito, automatska priroda pravila, navodni nejasni dijelovi tog koncepta i nedostatak sudske kontrole, blisko su povezana sa pitanjem proporcionalnosti i potrebno ih je ispitivati kao jedan njihov aspekt temeljem stava 2 člana 8 (v. *mutatis mutandis*, *T.P. i K.M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, [VV], br. 28945/95, stav 72, ECHR 2001-V, i *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 27238/95, stav 92, ECHR 2001-I).

(b) Legitimni cilj

128. Sud primjećuje da je Vlada opravdavala ovu mjeru pozivajući se na presudu Ustavnog suda br. 8-P od 28. juna 2007., koja u odnosu na član 14(1) Zakona o pogrebu i ukopu i Uredbi br. 164 od 20. marta 2003. navodi da je usvajanje tog pravila bilo opravdano “interesom borbe protiv terorizma, i općenito i konkretno, i da ono pruža pravnu zadovoljštinu za teroristička djela, u kombinaciji sa rizikom od masovnih nereda, sukoba između različitih etničkih grupa i agresije srodnika onih koji su bili uključeni u terorističke aktivnosti prema općem stanovništvu i službenicima, i na koncu, prijetnjom po ljudski život i tijelo.” Pomenuta je također potreba za “minimiziranjem informativnog i psihološkog uticaja terorističkih djela na stanovništvo, uključujući i slabljenje njegovih efekata u korist propagande.” Nadalje, Ustavni sud je naveo da “ukopavanje onih koji su sudjelovali u terorističkom djelu, u neposrednoj blizini grobova onih koji su bili žrtve njihovog djela i poštivanje obreda pogreba i sjećanja uz odavanje počasti, kao simbolični čin bogoslužjenja, stvara prostor za propagiranje terorističkih ideja i također vrijeđa rodbinu žrtava pomenutih djela, čime se stvaraju preduvjeti za povećanje međuetničkih i vjerskih tenzija”.

129. Uzevši u obzir gore navedena objašnjenja, Sud je uvjeren da se predmetna mjera mogla smatrati mjerom koja je poduzeta u interesu javne sigurnosti, sprečavanja nemira i zaštite prava i sloboda drugih.

130. Ostaje da se vidi je li usvojena mjera bila “nužna u demokratskom društvu” radi ostvarenja navedenih ciljeva.

(c) Nužnost u demokratskom društvu**(a) Opća načela**

131. Miješanje će se smatrati “nužnim u demokratskom društvu” radi ostvarivanja legitimnog cilja ako odgovara na “hitnu društvenu potrebu” i, naročito, ako je srazmjerno legitimnom cilju koji se miješanjem nastoji postići i ako su organi državne vlasti iznijeli dokaze kojima opravdavaju da je to miješanje “relevantno i dostatno” (v. na primjer, *Coster protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 24876/94, stav 104, 18. januar 2001., i *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 30562/04 i 30566/04, stav 101, ECHR 2008).

132. Cilj i svrha Konvencije, koja je sporazum o ljudskim pravima koji štiti pojedince na objektivnoj osnovi (v. *Neulinger i Shuruk protiv Švicarske* [VV], br. 41615/07, stav 145, ECHR 2010), pozivaju da se njezine odredbe tumače i primjenjuju na način da se osiguraju jamstva koja su praktična i djelotvorna (v. između ostalih izvora, *Artico protiv Italije*, 13. maj 1980., stav 33, Serija A br. 37). Dakle, da bi se osiguralo “poštivanje” privatnog i porodičnog života u smislu člana 8, potrebno je u obzir uzeti okolnosti

svakog pojedinačnog slučaja kako bi se izbjegla mehanička primjena domaćeg prava na određenu situaciju (v. kao noviji izvor, *Nada protiv Švicarske* [VV], br. 10593/08, stavovi 181-185, 12. septembar 2012.).

133. Sud je ranije utvrdio, da bi se neka mjera smatrala srazmjernom i neophodnom u demokratskom društvu, mora se prethodno isključiti mogućnost pribjegavanja alternativnoj mjeri koja bi ispunila isti cilj ali bi prouzročila manju štetu osnovnim pravima (v. *Nada*, navod gore, stav 183).

134. Konačna ocjena o tome da li je miješanje bilo nužno podliježe kontroli Suda, koji će utvrditi njezinu usklađenost sa zahtjevima Konvencije. U takvoj ocjeni nadležnim domaćim vlastima mora se ostaviti određeno polje slobodne procjene. Širina te slobodne procjene varira i ovisi o brojnim faktorima, uključujući prirodu datog prava iz Konvencije, njegov značaj za datog pojedinca, prirodu miješanja i cilj koji se tim miješanjem nastojao ostvariti (v. *S. i Marper*, navod gore, stav 102). Sud je u više navrata naglasio da je svjestan da se države suočavaju sa posebnim izazovima koje pred njih stavljaju terorizam i terorističko nasilje (v. *mutatis mutandis, Brogan i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 29. novembar 1988., stav 61, Serija A br. 145-B; *Öcalan protiv Turske* [VV], br. 46221/99, stavovi 104, 192-196, ECHR 2005-IV; *Ramirez Sanchez protiv Francuske* [VV], br. 59450/00, stavovi 115-116, ECHR 2006-IX; i *Finogenov i drugi protiv Rusije*, br. 18299/03 i 27311/03, stav 212, ECHR 2011 (izvodi)). To polje slobodne procjene bit će manje ako je pravo koje se ograničava ključno za djelotvorno uživanje intimnih ili ključnih prava pojedinca (v. *Connors protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 66746/01, stav 82, 27. maj 2004., uz dodatne reference). Gdje je u pitanju naročito važan aspekt postojanja pojedinca ili njegovog identiteta, polje slobodne procjene koje se dodjeljuje državi bit će ograničeno (v. *Evans protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 6339/05, stav 77, ECHR 2007-I).

(β) Primjena ovih načela

135. Da bi odgovorio na pitanje da li su mjere poduzete u odnosu na podnositelje predstavke, a u vezi sa tijelima njihovih nastradalih srodnika, bile srazmjerne legitimnim ciljevima koji su se time nastojali postići i da li su razlozi koje su iznijeli organi vlasti bili "relevantni i dostatni", Sud mora ispitati da li su ruske vlasti valjano uzele u obzir posebnu prirodu slučaja i da li je usvojena mjera, u kontekstu polja slobodne procjene, bila opravdana s obzirom na relevantne okolnosti slučaja.

136. Tom prilikom, Sud je spreman uzeti u obzir događaje koji su prethodili odluci od 15. maja 2006. i činjenicu da je prijetnja od daljnjih napada ili sukoba između različitih etničkih i vjerskih grupa koje žive u Nalčiku bila vrlo ozbiljna. Međutim, primjena predmetne mjere mora biti objašnjena i uvjerljivo opravdana u svakom pojedinačnom slučaju (v. *mutatis mutandis, Nada*, navod gore, stav 186).

137. Sud bi na početku istakao da, što se tiče kritike podnositelja predstavke glede navodno prekomjerne širine određenih pojmova i drugih navodnih nedostataka u važećim zakonima u predmetima koji su pokrenuti temeljem individualnih zahtjeva, njegov zadatak obično nije da preispituje relevantno zakonodavstvo ili određene prakse bez pozivanja na određene okolnosti. Umjesto toga, on se mora ograničiti, koliko god je to moguće, ne gubeći iz vida opći kontekst, na ispitivanje pitanja koje mu je predloženo. Prema tome, zadatak Suda ovdje nije da preispituje, *in abstracto*, kompatibilnost gore navedenog pravila sa Konvencijom već da utvrdi, *in concreto*, efekte miješanja u prava podnositelja predstavke na privatni i porodični život (v. skoriji izvor, *Nejdet Şahin i Perihan Şahin protiv Turske* [VV], br. 13279/05, stavovi 68-70, 20. oktobar 2011.).

138. Vraćajući se na okolnosti ovog slučaja, Sud primjećuje da su, kao posljedica odluke od 15. maja 2006., podnositelji predstavke bili lišeni prilike, koja je inače zajamčena bliskim srođnicima bilo koje umrle osobe u Rusiji, da organiziraju i sudjeluju u pogrebu tijela umrlog člana porodice i da znaju za lokaciju grobnog mjesta i da imaju priliku da ga naknadno posjete (v. stav 65, gore). Sud smatra da je miješanje u prava podnositelja predstavke iz člana 8, koje je rezultiralo pomenutom mjerom, bilo naročito ozbiljno u smislu da ih je u potpunosti spriječilo da sudjeluju u relevantnim pogrebnim obredima i da je podrazumijevalo zabranu obznanjivanja lokacije groba, dakle trajno prekidanje veze između podnositelja predstavke i lokacije na kojoj se nalaze posmrtni ostaci pokojnika. S tim u vezi Sud se također poziva na praksu različitih međunarodnih institucija, koje su u slučajevima gdje su primijenjene slične mjere, smatrale da je takvo miješanje u prava podnositelja predstavke bilo naročito ozbiljno (v. stavovi 91-96).

139. Sud nadalje primjećuje da je istraga ustanovila da su pokojne osobe na koje upućuju podnositelji predstavke sudjelovale u oružanoj pobuni i terorističkom napadu u gradu Nalčiku 13. oktobra 2005. (v. stav 22 gore). Nakon što je ispitao materijale iz predmetnog spisa, Sud je spreman da te činjenične nalaze koristi u svojoj daljnjoj analizi.

140. S obzirom na prirodu aktivnosti pokojnika, okolnosti koje okružuju njihovu smrt i izuzetno osjetljivi etnički i vjerski kontekst u ovom regionu Rusije, Sud ne može osporiti da bi mjere kojima su ograničena prava podnositelja predstavke u pogledu pogrebnih aranžmana pokojnika mogle biti opravdane u smislu člana 8 Konvencije kao nastojanje Vlade da ostvari pomenute ciljeve.

141. Sud može, u načelu, prihvatiti da se, ovisno o tačnoj lokaciji na kojoj su se obredi i ukop trebali obaviti, i s obzirom na karakter i posljedice aktivnosti pokojnika i druge relevantne kontekstualne faktore, od vlasti moglo razumno očekivati da interveniraju u cilju sprečavanja mogućih nereda ili nezakonitih radnji onih koji podržavaju ili se protive uzrocima ili aktivnostima pokojnika tokom ili nakon relevantnog obreda, kao i

rješavanja drugih pitanja za koje je Vlada navela da bi se mogla desiti s tim u vezi.

142. Sud je također u stanju prihvatiti da su pri organiziranju relevantne intervencije vlasti imale pravo djelovati u cilju minimiziranja informativnog i psihološkog efekta terorističkog djela na stanovništvo i zaštite osjećanja srodnika žrtava tog terorističkog djela. Takva intervencija zasigurno može ograničiti sposobnost podnositelja predstavke da izaberu vrijeme, mjesto i način na koji će se relevantni pogrebni obredi i ukop desiti ili pak direktno regulirati takve postupke.

143. Istovremeno, Sud se teško može složiti da je bilo koji od navedenih ciljeva bio u stanju potvrditi sve aspekte sporne mjere. Konkretnije, u ovim ciljevima se ne nazire nikakvo održivo opravdanje za uskraćivanje prilike podnositeljima predstavke da uzmu bilo kakvo učešće u relevantnim pogrebnim obredima ili da barem na neki način odaju posljednju počast pokojniku.

144. Sud smatra da su vlasti propustile napraviti takvu procjenu u ovom predmetu. Zapravo, relevantni službenik odluku nije donio razmatrajući svaki slučaj zasebno niti je vršio analize koje bi u obzir uzele pojedinačne okolnosti svakog pokojnika zasebno i njihovih članova porodice (v. stav 27). To je zato što važeći zakon sva ova pitanja smatra nevažnim, čime je odluka od 15. maja 2006. postala mjera isključivo izrečena po automatizmu. S obzirom na ono što je bilo na kocki za podnositelje predstavke, Sud smatra da je ovaj "automatizirani" karakter mjere bio suprotan dužnostima vlasti prema članu 8 da vode računa da svako miješanje u pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života treba biti opravdano i srazmjerno u pojedinačnim okolnostima svakog slučaja (v. *mutatis mutandis*, *Ploski protiv Poljske*, br. 26761/95, stavovi 35-39, 12. novembar 2002., i *Nada*, navod gore, stav 182).

145. Sud ponavlja, da bi zaista postupili u skladu sa zahtjevom proporcionalnosti iz člana 8, vlasti prvo moraju isključiti mogućnost pobjegavanja alternativnoj mjeri koja bi ispunila isti cilj ali bi prouzročila manju štetu osnovnim pravima (v. *Nada*, navod gore, stav 183, i *Ploski*, navod gore, stav 37). U odsustvu takvog individualiziranog pristupa, usvojena mjera, čini se, predstavlja kaznu za podnositelje predstavke, prebacujući teret nepovoljnih posljedica u vezi sa aktivnostima pokojnika sa njih na njihove srodnike ili članove porodice.

146. U zaključku, s obzirom na automatiziranu prirodu mjere i propust vlasti da valjano razmotre načelo srazmjernosti, Sud smatra da spornom mjerom nije ostvarena ravnoteža između prava podnositelja predstavke na privatni i porodični život, sa jedne strane i legitimnih ciljeva javne sigurnosti, sprečavanja nemira i zaštite prava i sloboda drugih, s druge, te da je tužena država, u tom smislu, prekoračila svako prihvatljivo polje slobodne procjene.

147. Iz toga slijedi da je, osim u slučaju devetnaeste podnositeljice predstavke, došlo do povrede prava podnositelja predstavke na poštivanje privatnog i porodičnog života, kako je zajamčeno članom 8 Konvencije, kao rezultat odluke od 15. maja 2006. Sud donosi isti zaključak i u vezi sa devetnaestom podnositeljicom predstavke u odnosu na njezino pravo na privatni život.

IV. NAVODNA POVREDA ČLANA 13 KONVENCIJE U VEZI SA ČLANOM 8 KONVENCIJE

148. Pozivajući se na član 13 Konvencije u vezi sa članom 8 Konvencije, podnositelji predstavke su se također žalili na nepostojanje djelotvornog pravnog lijeka u odnosu na odbijanje vlasti da im vrate tijela njihovih pokojnih srodnika.

Član 13 Konvencije

“Svako čija su prava i slobode priznata ovom Konvencijom narušena ima pravo na pravni lijek pred nacionalnim vlastima, čak i onda kada su povredu ovih prava i sloboda učinile osobe u vršenju svoje službene dužnosti.”

A. Izjašnjenja strana

149. Podnositelji predstavke su ustrajali na svojim navodima.

150. Vlada je izjavila da su svi podnositelji predstavke dobili službeno obavještenje i odgovore od organa vlasti i da nikome nije bio ograničen pristup sudu u vezi s spornim odlukama.

B. Ocjena Suda

1. *Primjenjiva načela*

151. Sud primjećuje da član 13 jamči dostupnost pravnih lijekova na nacionalnoj razini, temeljem kojih se može izjaviti pritužba na povredu prava i sloboda iz Konvencije. Prema tome, iako je državama ugovornicama data određena diskrecija u pogledu načina na koji će ispuniti svoje obaveze iz ove odredbe, mora postojati pravni lijek koji će nadležnim domaćim vlastima omogućiti i da se bave suštinom relevantnih prigovora na povredu Konvencije, ali i da osigura odgovarajuću zaštitu. Opseg obaveze iz člana 13 varira ovisno o prirodi prigovora podnositelja predstavke na temelju Konvencije, ali lijek u svakom slučaju mora biti “djelotvoran” u praksi kao i u pravu, naročito u smislu da njegova realizacija ne smije biti neopravdano ometena radnjama činjenja ili nečinjenja države (v. *Büyükdag protiv Turske*, br. 28340/95, stav 64, 21. decembar 2000., sa predmetima koji su u njemu

citirani, naročito *Aksoy*, citiran gore, stav 95). Pod određenim uvjetima, ukupnost lijekova, koje predviđa domaće pravo može zadovoljiti uvjete člana 13 (v. naročito, *Leander protiv Švedske*, 26. mart 1987, stav 77, Serija A br. 116).

152. Međutim, član 13 zahtijeva da pravni lijek bude dostupan u domaćem zakonu samo u odnosu na tužbe o “kojima se može raspravljati” na temelju Konvencije (v. na primjer, *Boyle i Rice protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 27. april 1988., stav 54, Serija A br. 131). On ne ide toliko daleko da jamči pravni lijek kojim se omogućava osporavanje zakona država ugovornica pred domaćim vlastima zbog toga što su isti u suprotnosti sa Konvencijom (v. *Costello-Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 25. mart 1993., stav 40, Serija A br. 247-C), već samo nastoji osigurati da svaka osoba, koja podnese tužbu na povredu prava iz Konvencije, ima pravo na djelotvoran pravni lijek u domaćem pravnom poretku (ibid., stav 39).

2. Primjena tih načela na ovaj predmet

153. S obzirom na svoj nalaz da je tužba temeljem člana 8 bila prihvatljiva (v. *Sabanchiyeva i drugi protiv Rusije* (dec.), br. 38450/05, 6. novembar 2008.), Sud je mišljenja da se radi o tužbi o kojoj se može raspravljati na temelju Konvencije. Prema tome, ostaje da se utvrdi da li su podnositelji predstavke imali, prema ruskom zakonu, djelotvoran pravni lijek putem kojeg bi mogli izjaviti prigovor na kršenje njihovih prava iz Konvencije.

154. Uzimajući u obzir okolnosti slučaja, Sud primjećuje izostanak djelotvornog sudskog nadzora u odnosu na odluku od 15. maja 2006. Doduše, položaj podnositelja predstavke se u određenoj mjeri poboljšao donošenjem presuda Ustavnog suda br. 8-P od 28. juna 2007. i br. 16-P od 14. jula 2011. Ipak, tokom cjelokupnog postupka pred domaćim tijelima podnositeljima predstavke je bio uskraćen primjerak odluke od 15. maja 2006., a čak i nakon gore pomenuti izmjena sudovi su ostali nadležni da ispituju samo formalnu zakonitost mjere, a ne i potrebu za izricanjem istih (v. stavovi 33-35 i 38-50, gore). U tom smislu, Sud smatra da relevantni zakoni nisu podnositeljima predstavke osigurali zadovoljavajuće proceduralne mjere zaštite protiv proizvoljnosti (v. *mutatis mutandis*, *Al-Nashif protiv Bugarske*, br. 50963/99, stav 123, 20. juni 2002.).

155. U tim okolnostima, Sud zaključuje da podnositelji predstavke nisu uživali djelotvornu mogućnost izjavljivanja prigovora protiv odluke od 15. maja 2006. u odnosu na niz faktora, između ostalog, na odbijanje vlasti da im dostave primjerak te odluke i ograničenu nadležnost sudova koji su preispitali te odluke. S obzirom na navedeno, Sud utvrđuje da podnositelji predstavke nisu imali pravni lijek u vezi sa povredama Konvencije, na koje su se žalili.

156. Prema tome, Sud smatra da je došlo do povrede člana 13, zajedno sa članom 8.

...

VIII. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

168. Član 41 Konvencije glasi:

“Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutarnje pravo visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

169. Podnositelji predstavke tvrdili su da su pretrpjeli veoma ozbiljnu nematerijalnu štetu i svaki od njih je tražio naknadu u iznosu od 20,000 eura. Tražili su, također, da Sud tuženoj državi naloži da posmrtno ostatke njihovih srodnika predaju članovima njihovih porodica ili da otkriju informacije o okolnostima u kojima su ukopani, uključujući i mjesta gdje se nalaze njihovi grobovi, te da ukine predmetni domaći zakon.

170. Vlada je tvrdila da su ovi zahtjevi neutemeljeni i općenito prekomjerni.

171. Sud smatra da, u okolnostima ovog slučaja, utvrđivanje povrede člana 8 Konvencije, zasebno i u vezi sa članom 13 predstavlja dovoljno pravično zadovoljenje za podnositelje predstavke.

B. Sudski i drugi troškovi

172. Podnositelji predstavke zahtijevali su, također, 24,371 eura za sudske i druge troškove, koji su nastali u postupku pred Sudom u Strasbourgu i 4,862 eura za sudske i druge troškove nastale u postupcima pred domaćim sudovima.

173. Vlada je tvrdila da su traženi iznosi prekomjerni i neopravdani.

174. Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj predstavke ima pravo na naknadu sudskih i drugih troškova samo u onoj mjeri u kojoj se pokaže da su ti troškovi zaista nastali, da su bili neophodni te da su njihovi iznosi razumni. Na temelju dokumenata koji su mu bili dostavljeni, Sud samo djelomično odobrio zahtjev podnositelja predstavke i to u dijelu koji se odnosi na sudske i druge troškove nastale u postupku pred Sudom u Strasbourgu i dosudio im je 15,000 eura, plus sve poreze koji bi im se na taj iznos mogli zaračunati. Dosuđeni iznos se uplaćuje direktno na organizaciju zastupnika, u skladu sa zahtjevom podnositelja predstavke.

C. Zatezna kamata

175. Sud smatra da je primjereno da zatezna kamata bude zasnovana na najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke, uvećanoj za tri procentna poena.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD

...

2. *Zaključuje*, jednoglasno da nije došlo do povrede člana 3 Konvencije u odnosu na uvjete u kojima su tijela pokojnika čuvana i izložena u svrhu identifikacije;
3. *Zaključuje* sa pet glasova za i dva glasa protiv da je došlo do povrede člana 8 Konvencije u odnosu na svih pedeset podnositelja predstavke u kontekstu odluke od 15. maja 2006.;
4. *Zaključuje* sa pet glasova za i dva glasa protiv da je došlo do povrede člana 13 u vezi sa članom 8 u odnosu na nepostojanje djelotvornih pravnih lijekova u vezi sa odlukom od 15. maja 2006.;

...

8. *Zaključuje*, jednoglasno da utvrđivanje povrede predstavlja dovoljno pravično zadovoljenje u pogledu nematerijalne štete koju su podnositelji predstavke pretrpjeli;
9. *Presuđuje* jednoglasno
  - (a) da je tužena država dužna platiti svim podnositeljima predstavke zajedno 15,000 (petnaest hiljada eura), na račun sudskih i drugih troškova u roku od tri mjeseca od dana kada ova presuda postane konačna u skladu sa članom 44 stav 2 Konvencije, koji će se konvertirati u ruske rublje prema važećem kursu na dan namirenja, kao i sve pripadajuće poreze koji bi se podnositeljima predstavke mogli zaračunati na taj iznos, a koji će se isplatiti u eurima na bankovni račun u Holandiji koji je naznačio zastupnik podnositelja predstavke;
  - (b) da će od isteka gore spomenutog perioda od tri mjeseca pa do namirenja, biti obračunata fiksna kamata na pomenuti iznos po najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke za period kašnjenja, uvećana za tri procentna poena;

10. *Odbija* preostali dio zahtjeva podnositelja predstavke za pravično zadovoljenje.

Sastavljena na engleskom jeziku i priopćena u pisanom obliku 6. juna 2013., u skladu sa Pravilom 77, stavovi 2 i 3 Poslovnika Suda.

André Wampach
Zamjenik registrara

Isabelle Berro-Lefèvre
Predsjednik

U skladu sa članom 45, stav 2 Konvencije i pravilom 74, stav 2 Poslovnika Suda, u prilogu ove presude dostavlja se zajedničko izdvojeno mišljenje sudija Hajiyeva i Dedova.

I.B.L.
A.M.W.

Izdvojena mišljenja nisu prevedena, ali ih sadrži presuda na engleskom i/ili francuskom jeziku, kao službenim jezicima, te se mogu pročitati u bazi podataka o sudskoj praksi Suda, HUDOC.

© **Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2013.**

Službeni jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prijevod je financiran uz podršku Human Rights Trust Fund-a Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ovaj prevod nije obavezujući za Sud i Sud nije odgovoran za njegovu kvalitetu. Prevod se može preuzeti iz HUDOC baze podataka sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz bilo koje druge baze podataka sa kojom je Sud podijelio. Prevod se može umnožavati u nekomercijalne svrhe pod uvjetom da se navede puni naziv predmeta, zajedno sa naznakom autorskih prava i referencom na Human Rights Trust Fund. Ukoliko se bilo koji dio ovog prevoda namjerava koristiti u komercijalne svrhe, kontaktirajte publishing@echr.coe.int.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights 2013.**

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© **Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2013.**

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante publishing@echr.coe.int.